

5	Sevgili Okuyucularımız	BANKA Dergisi
6	Sermaye Piyasaları ve Türkiye Ekonomisi Bakımından Önemi	Prof. Dr. Zeyyat HATİBOĞLU
19	İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planında Özel Sektörün Yeri ve Önemi	Prof. Dr. Osman OKYAR
40	Sevk ve İdare İlminde Karar Verme Metod ve Teknikleri	Tuncer İ. ÖREN
51	Yeni Bir Finansman Aracı LEASİNG	Alp GÜRUS
58	Piyasa Hareketleri	Yıldırım KILKIŞ
62	Haberler	Necdet DURAKBAŞA

BANKA

AYLIK MESLEK ve FİKİR DERGİSİ P.K. 769 Karaköy - İstanbul

Sahibi	: Banka Yayınları ve Kültür Ltd. Şti. adına: Dr. Nezh H. NEYZİ
Yazı İşleri Müdürü	: Alp GÜRUS
Basıldığı Yer	: YENİLİK BASIMEVİ Cemâl Nadir Sokak, Büyük Milâs Han, No. 46 - Sirkeci
İdare Yeri	: İmam Sok. No.: 1 Kat: 3 - Beyoğlu
Yönetim Komitesi	: Prof. Dr. Zeyyat HATİBOĞLU Necdet DURAKBAŞA Dr. Mustafa A. AYSAN Alp GÜRUS Dr. Nezh H. NEYZİ
Fiyatı	: 2,5 TL.
Abone	: Yıllık 30 TL. Altı Aylık 15 TL.
İlân Tarifesi	: Arka Dış Kapak 800 TL. Arka İç Kapak 500 TL. Ön İç Kapak 650 TL. İç Sahifeler 400 TL.

BANKA, bankacılık alanında her çeşit görüşe açıktır.

Dergimize gönderilen yazılar yayınlansın yayınlanmasın iade olunmaz. Yayınlanan yazılar rızamız olmadan iktibas edilemez.

Haberleşmelerin, «BANKA, Aylık Meslek ve Fikir Dergisi P.K. 769 Karaköy - İstanbul» adresi ile yapılmasını rica ederiz.

Abone ve ilân bedelleri Derginin T.C. Ziraat Bankası Beyoğlu Şubesindeki 768 numaralı ve T. İş Bankası A.Ş. Parmakkapı Şubesindeki 271 Numaralı hesabına gönderilebilir.

SEVGİLİ OKUYUCULARIMIZ

Kasım ayı fikir hareketleri bakımından hayli canlı geçti. Bir yanda İktisadi Araştırmalar Tesisinin tertiplelediği «Türkiyede İktisadi Plânlama Semineri» yapılırken, öteyanda, Türk Sevk ve İdare Derneğinin düzenlediği, «Sevk ve İdare İlmî Semineri» çalışmalarına devam etti.

Yurdumuzda plân fikri ve konusu çeşitli tartışmaları üzerine çekmiştir. Buna rağmen, plânın iktisadi kalkınmada, özellikle geri kalmış ülkeler için etkili bir araç olduğunda hemen herkes anlaşmış gibidir. Bu duruma göre, ayrılıklar plân muhtevası, amacı, metodu gibi hususlarla ilgili bulunmaktadır. Bu sayımızda sunulan Prof. Dr. Osman Okyar'ın, «İkinci Beş Yıllık Kalkınma Plânında Özel Sektörün Yeri ve Önemi» konulu tebliği, geçmişe bakılır ve biraz daha derinlere inilirse ayrılıkların sanıldığı kadar önemli bulunmadığını ortaya koymaktadır.

Plânlama seminerine Dergimizden Dr. Nezih H. Neyzi katılmıştır.

Seminer Yurt ölçüsünde ilgi toplamış ve bu ilgiye değer şekilde başarılı çalışmalarla, konuyu aydınlatmıştır. Sonraki sayılarımızda seminerde verilen tebliğlerden bazılarını daha siz okuyucularımıza sunmak imkânını bulacağız.

Türk Sevk ve İdare Derneğinin tertiplelediği seminerde ise, Sevk ve İdaredeki Modern Metodlar incelendi; yöneticilere elektronik makine-lerin sağladığı imkânlar belirtildi.

Bu seminerde verilen tebliğlerden Tuncer İ. Ören'in «Sevk ve İdare İlminde Karar Verme Metod ve Teknikleri» adlı tebliğini de tetkiklerimize arz ediyoruz. Bu tebliğ, seminerin aşağı yukarı bir çerçevesini çizmekte, programını ortaya koymaktadır. Tebliğdeki matematik ifadeler ve hepsi yeni mefhumlar okuyucularımızca belki yadırganacaktır. Ancak, tebliğin sevk ve idarede artık ne derece ileri metodlarla çalışıldığını göstermek bakımından yararlı olacağı ve ilgi çekeceği inancındayız. İleride, zaman zaman taslağı verilen konulara teferruatı ile inmek, yeni mefhumların daha ziyade aydınlanmasını mümkün kılacaktır.

**

Bu sayımızla Dergimiz III. cildini tamamlamış oluyor. Yeni yılda sizlere daha fazla hizmet etmek imkânını bulacağımızı ümit ediyoruz.

Her yıl olduğu gibi, Ocak sayımızda, bir önceki yıl içinde çıkan yazıların bir fihristini takdim edeceğiz.

Sevgi ve Saygılarla
BANKA Dergisi

SERMAYE PİYASALARI: MAHİYETİ VE TÜRKİYE EKONOMİSİ BAKIMINDAN ÖNEMİ

Prof. Dr. Zeyyat HATİBOĞLU

Sermaye piyasaları uzun vadeli sermaye alış verişlerinin yapıldığı piyasalardır. Sermaye piyasası denince hatıra esham ve tahvilât borsaları gelir. Zira, sermaye temini gayesiyle para arayan işletmeler ve devlet bu borsalarda ihtiyacını temin etmektedir.

Bir memleketin hakiki sermayesi şüphesiz ki, sahip olduğu binalar, fabrikalar, makinalar, mamûl ve yarı mamûl mal stokları, ham maddeler, her çeşit nafia tesisleri v.s. dir. Bu sermaye mallarının sahipleri fertler, işletmeler ve devlettir. Kapitalist iktisat sisteminde her çeşit sermaye veya servet, bizzat sahipleri tarafından zati ihtiyaçlarını karşılamak veya kâr elde etmek maksadiyle kullanılabileceği gibi, bu malların hakiki sahipleri kullanma işiyle alâkadar olmayarak bunu iş adamlarına bırakabilirler ve sene sonunda sermayenin temin edeceği kârı alırlar. İşte anonim şirket hisse senedine sahip bulunanların durumu tamamen böyledir.

Anonim şirket hisse senedi (Aksiyon) şirket sermayesinin bir kısmını temsil eder. Şirket sermayesi müsavi kısımlara bölünmüştür ve her kısmı, bir senet temsil eder. İşte, hisse senedi sahibi, şirketin sahip bulunduğu binaların, makinaların, mal stoklarının da kısmen sahibidir.

Anonim şirketlerin hisse senetlerinin alınıp satıldıkları yer sermaye piyasası, yani esham tahvilât borsasıdır.

Anonim şirketlerin uzun vadeli borç para bulmak gayesile çıkarmış oldukları borç senetleri keza esham tahvilât borsalarında alınıp satılır. Bu senetlere tahvil (Obligasyon) denilir.

Devletin çıkarmış olduğu uzun vadeli borç senetleri (Devlet Tahvilleri) keza esham tahvilât borsasında alınıp satılır.

Hisse senetleri sahipleri bahis konusu anonim şirketlerin sahipleri bulunduğuna göre, sene sonlarında kârdan hisse alırlar. Bu hisse şüphesiz kârın mikdarına göre az veya çok olacaktır. Kâr edilmediği zaman, bir kâr dağıtılması bahismevzu olamaz. Hisse senetlerinin getirdiği kâra dividant denilir. Tahvilât sahipleri sene sonlarında muayyen bir nisbette faiz alırlar. Faiz yüzdesi tahvilin üzerinde yazılıdır. Şirketin kârı ne olursa olsun tahvilât sahipleri bu mikdar faizi alırlar.

Hisse senetleri ve tahvilât borsalarda alınıp satılır. Bir anonim şirketin 1.000 liralık tahvilini satın alan şahıs parasını geri almak ister ise, bu tahvilin vadesi olan meselâ 10 seneyi beklemeyecektir. İsteddiği anda bunu esham ve tahvilât borsasında satarak parasını alabilir. Hisse senetlerinde durum keza böyledir. Hisse senetleri sahipleri hisse senetlerini daima borsada satarak paraya çevirebilir.

Hisse senetleri ve tahvilâtın 3 kıymeti vardır. 1) Nominal kıymeti, 2) İhraç kıymeti, 3) Piyasa kıymeti.

Nominal kıymetten maksat, hisse senedinin üzerinde yazılı olan meblâğdır. Bir şirket, hisse senetlerinin üzerinde 500 T.L. sı yazılı ise ve 1.000 adet hisse senedi satmış ise şirketin ödenmiş sermayesi 500.000 liradır. İhraç kıymeti, o hisse senedi satışa çıkarıldığı zaman ihraz ettiği kıymettir. Meselâ 100 liralık bir senedi şirket 95 liradan satışa çıkarabilir. Piyasa kıymeti piyasada alınıp satıldığı fiattır. Piyasa kıymeti 120 veya 95 veya 50 lira olabilir.

Hisse senetlerinin piyasa kıymeti, alâkalı şirketin kâr veya zarar etme durumuna bağlı olarak tahavvül eder. Şirket zarar edebilir ve o sene hiç dividant vermez. Bu takdirde hisse senetlerinin piyasa kıymeti, nominal kıymetin altına düşebilir. Şirket kâr edebilir ve kâr % 1 veya % 200 olabilir. Bu takdirde hisse sahibi, beher yüz liralık hissesine karşılık 200 lira temettü elde edecek demektir. Bu temettüe bağlı olarak o devrede hisse senedinin kıymeti yükselir.

Herhangi bir yatırım mevzuunun değeri, getirmiş olduğu safi kârın kapitalize kıymetine tabidir. Kapitalize etmenin ne olduğunu izah maksadiyle faiz formülleri hakkında kısa bir izahat lüzumludur.

Kullandığımız rumuzlar ve ifade ettikleri mânalar şunlardır:

P = ödünç alınan veya verilen para

n = ödünç verilen müddet (umumiyetle sene olarak)

F = faiz tutarı

i = faiz haddi

Bu dört rumuzla basit faiz haddi formülünü yazmamız mümkündür.

$$F = P \times i \times n.$$

Meselâ 1.000 lira bir sene müddetle % 5 den faize verilirse bunun getireceği faiz:

$$F = 1.000 \times 0,05 \times 1 \text{ yani}$$

$$F = 50 \text{ lira olur.}$$

Dört unsurdan (yani P, n, F, i) birini bilmediğimiz takdirde bunu yukardaki formülle bulmamız çok kolay olur.

Mürekkep faiz formülü biraz daha karışıktır. Evvelâ mürekkep faizle ne kasdolunduğunu izah edelim. Bankaya bu sene yatırdığımız paranın faizini gelecek sene almazsak, ikinci sene başında bankada 1.000 liramız değil, 1.050 liramız bulunacak ve faiz 1.050 lira üzerinden hesaplanacaktır. Üçüncü sene başında gene, aynı şekilde hareket ettirmiş takdirde, 1.050 liranın faizi olan 52,50 lira esas paramıza eklenecek ve üçüncü senenin faizi 1.102,50 lira üzerinden hesaplanacaktır. Bu hesapları her sene yapacak yerde tek bir formülle yapmak mümkündür ki, buna mürekkep faiz formülü denilir.

$$A = P (1 + i)^n$$

Burada A, n sene sonunda bankaya yatırdığımız P liranın kaç lira olacağını gösterir.

Şimdi bu formülü tatbik edelim:

Bu gün bankaya yatırdığımız paranın faizini iki sene sonunda aldığımız takdirde, biraz evvel gördük ki, 1000 liramız 1.102,50 etmekte idi. Formülümüzü kullanırsak gene aynı neticeyi alırız:

$$P = 1.000$$

$$i = 0,05$$

$$n = 2$$

$$A = ?$$

$$A = 1.000 (1 + 0,05)^2$$

Halbuki basit faiz formülü ile netice 1.100 çıkacaktı. Sene adedi fazlaştıkça şüphesiz fark da fazlaştacaktır.

Mürekkep faiz formülü ile halihazır kıymeti bulmak dahi mümkündür. Halihazır kıymet ile şu kasdolunuyor. Bir sene sonra elimize

gececek 1.000 liranın bugünkü kıymetine 1.000 liranın halihazır kıymeti denilir.

Bunu bulmak için faiz formüllerinden istifade edilecektir. Zira bir sene sonraki 1.000 liranın kıymeti bugün sahip olduğumuz ve bankaya bir sene sonra 1.000 liraya çıkmış olarak almak üzere verdiğimiz x lira değerindedir. Daha müşahhas bir mişâl verelim: Faiz haddinin % 5 olduğunu kabul edelim. Farzedelim ki A şahsının elinde bir sene vadeli 1.000 liralık bir alacak senedi vardır. Yani alacağı bir sene sonra tahsil edilecektir. Acaba A şahsı bugün senedi kaç lira mukabilinde satmaya razı olur. Kendisine 500 lira verseler acaba senedi vermeli midir? A şahsı makûl bir insansa şöyle bir hesap yapar. «Bugün ben bankaya gitsem ve 952.33 lira borç para alsam bir sene sonunda 47,67 lira faiz ödemem icap eder. Yani sene sonunda topyekûn bin lira ödemek lâzımdır. Bir sene sonra alacağım olan 1.000 liralık senedi tahsil eder ve 1.000 lirayı öderim. Şu halde 1.000 liralık senedimi 500 liraya satmam mânasız olur. Fakat senedime 952,33 lira verseler bu senedi satmakla, bankaya gidip borç para istemek arasında bir fark olmuyacağına göre senedi satmakta bir zarar bahis mevzuu olmaz.»

Biraz evvel yazılan $A = P (1 + i)^n$ formülünden halihazır kıymeti bulmamız mümkündür. Burada P halihazır kıymeti gösterdiğine göre:

$$P = \frac{A}{(1 + i)^n} \text{ olur. Bu formül yardımı ile meselâ üç sene sonra}$$

elimize geçecek 1.000 liranın halihazır kıymetini kolayca bulabiliriz. Faiz % 5 farzolunuyor.

$$P = \frac{A}{(1 + i)^3}$$

$$P = \frac{1.000}{(1 + 0,05)^3}$$

$$P = 863$$

Şu halde üç sene sonra elimize geçecek 1.000 liranın halihazır değeri 863 liradır. Veya başka bir tabirle bugün elimizde 863 liramız olsa ve bunu üç sene vade ve % 5 faizle ödünç versek vade sonunda elimize 1.000 lira para geçecektir.

Son misâlimizde üç sene sonra elimize geçecek 1.000 liranın hali-

hazır kıymetini bulmuştuk. İktisadi hayatta ekseriya biraz farklı durumlarla karşılaşırız. Meselâ bugün satın alınan bir makinanın üç yıl çalışıp ve üç yıl sonunda işe yaramaz hale geleceğini farz edelim. Her yıl bu makina bize 2.000 lira hasılât temin etsin. Makinenin halihazır kıymetini bulabilmek için bu iki bin liranın halihazır kıymetini bulup toplamak icap ettiği aşikârdır. Bir sene sonra makinenin temin edeceği 2.000 liranın halihazır kıymeti (faiz haddi % 5 farzolunuyor):

$$P_1 = \frac{2.000}{1 + 0,05}$$

İkinci sene sonunda elde edilecek 2.000 liranın halihazır kıymeti:

$$P_2 = \frac{2.000}{(1+0,05)^2}$$

ve üçüncü sene sonunda elde edilecek 2.000 liranın halihazır kıymeti

$$P_3 = \frac{2.000}{(1+0,05)^3}$$

olur.

Bu hale göre, makinenin halihazır kıymeti

$$P = P_1 + P_2 + P_3$$

yani

$$P = \frac{A_1}{1 + i} + \frac{A_2}{(1 + i)^2} + \frac{A_3}{(1 + i)^3}$$

veya

$$P = \frac{2.000}{1 + 0,05} + \frac{2.000}{(1+0,05)^2} + \frac{2.000}{(1+0,05)^3}$$

olur.

$$P_1 = 1904$$

$$P_2 = 1814$$

$$P_3 = 1730$$

$$P = 5448$$

Şu halde bize her sene 2.000 lira hasılât temin etmesi tasavvur olunan ve üç sene sonra işe yaramaz hale gelecek olan makinenin halihazır kıymeti 5.448 lira civarındadır.

Aynı formülle bu çeşit her türlü hesaplar yapmak mümkündür. Mak'ne üç sene değil de 20 sene dayanacak olsa, bu sefer 20 defa halihazır kıymeti bulup toplamak icap eder. Aynı şekilde bina, arsa, tesisat v.s. gibi her yıl bize hasılât temin eden mal ve hizmetlerin halihazır kıymetini tâyin ederken aynı formül çok işimize yarıyacaktır. Şöyle ki, senede 20.000 lira kâr eden bir işletmeyi toptan satın alacak bir kimse, bunun halihazır kıymetini bulmak için aynı formülle hesap yapacaktır. Yalnız şu var ki, hasılâtın çok uzun bir müddet veya ilânihaye devam edeceği tahmin ediliyorsa daha basit bir formül yardımı ile halihazır kıymeti bulmak mümkün olur. Meselâ makinemizin üç sene değil de 70-80 sene istihsal yapacağı tahmin olunursa, şu formülden istifade edilecektir.

$$\text{Halihazır kıymet} = \frac{\text{Yıllık hasılât}}{\text{Faiz haddi}}$$

$$P = \frac{2.000}{0,05}$$

$$P = 40.000$$

olur.

Aynı formülden istifade ederek ödenek dividantları kapitalize edip şirketin hisse senedi değerini tesbit etmek mümkün olur.

Kârların kapitalize edileceği faiz oranı her şirketin hususiyetine göre değişebileceği gibi, muhtelif devrelerde farklı olur. Kapitalizasyon oranı esas itibarile memlekette cari faiz hadlerine bağlıdır. Daha doğrusu bu kapitalizasyon haddi cari faiz haddine eşit olmak temayülündedir. Meselâ senelik kârı 100.000 lira bulunan bir anonim şirketin hisse senetlerinin topyekûn değeri memlekette uzun vadeli sağlam tah-

$$\text{villerin faizi \% 10 ise } \frac{100.000}{0,10} = 1.000.000 \text{ olur. Bu şirketin piyasada}$$

500 hisse senedi mevcut ise beher hisse senedinin fiyatı 2000 lira olur. Yalnız mesele bu kadar basit değildir. Bir kere şirket hisse senetleri, tahviller kadar sağlam olmayabilir. Nitekim şirket kazansın veya kazanmasın tahvil sahibi % 10 faizini alacaktır. Halbuki şirketin divi-

dant dağıtması kâr etmesile yakından ilgilidir. Kâr etmeme veya az kâr etme tehlikesi daima mevcut olacağından hisse senetleri sahipleri umumiyetle daha yüksek gelir ümidi gördüğü takdirde tahvil yerine hisse senetleri satın alır. Diğer bir ifade ile hisse senetlerine tatbik edilecek kapitalizasyon oranı daha yüksek olacaktır.

Aşağıdaki tabloda bu hususu görmek mümkündür.

**A.B.D. de Ehemmiyetli Bazı Sanayi Müesseselerinin
Ortalama Tahvil ve Hisse Senedi Gelirleri**

I Seneler	II Tahvil gelirleri %	III Hisse senedi kazanç gelirleri %	IV Hisse senedi dividant geliri %
1946	2.44	7.0	3.75
1947	2.53	11.5	5.06
1948	2.71	14.8	5.87
1949	2.58	14.1	6.82
1950	2.55	14.6	6.51
1951	2.78	10.4	6.29
1952	2.88	9.5	5.55
1953	3.12	10.1	5.51
1954	2.82	8.8	4.70
1955	3.00	8.0	3.93
1956	3.30	6.9	3.89
1957	3.76	7.2	4.11
1958	3.61	5.6	3.88
1959	4.27	5.3	3.12
1960	4.28	5.6	3.48

Kazanç geliri; Hisse başına düşen şirket kârı/Hisse senetlerinin piyasa değeridir. 4 nolu sütunda ise dividant geliri görülüyor. Dividant geliri; şirketlerin hisse başına dağıttıkları dividant/hisse senedi piyasa değeridir. Meselâ, bir şirketin yıllık kazancı 100.000 lira olsun ve 500 hisse senedi bulunsun. Hisse senedi başına düşen gelir 200 liradır. Şirketin hisse senedi, piyasada 2000 liraya satılmakta ise kazanç geliri $200 / 2000 = 0,10$ dur. Bu şirketin bütün kazancını dağıtması icab etmez. Farzedelim ki kazancının yarısını dividant olarak dağıtsın ve diğer yarısını ihtiyat olarak şirkette muhafaza etsin. Bu takdirde 100.000 lira olan yıllık kazancının 50.000 lirasını dividant olarak dağıtacaktır. 500 hisse senedi mevcut olduğuna göre her hisse senedi başına 100 lira dividant düşer. Şirketin hisse senedinin piyasa değeri 2000 lira olduğuna göre dividant geliri $100/2000 = 0,05$ dir.

Bu izahat muvacehesinde yukarıki tabloyu daha iyi anlamak mümkün olur.

Tabloda açıkça görülüyor ki hisse senetlerinin gelirleri tahvil gelirlerinden umumiyetle daha yüksektir. Fakat son senelerde bu temayül tersine dönmüş ve tahvil gelirleri dividant gelirini aşmıştır. Dividant gelirlerinin tahvil gelirlerinden daha yüksek olmasını anlamak kolaydır. Daha evvel de belirtildiği gibi hisse senetleri daha riskli, bunların geliri daha az emniyetli olduğu için şirketler hisse senedi alacaklara tahvil faizlerinden daha yüksek gelirler ödemelidir ki, bunları tahvil yerine hisse senedi almaya teşvik etsin. Fakat son yıllarda tahvil gelirinin dividant gelirinden daha yüksek olmasının da sebebini izah etmek gerekir. Bu hadisenin iki sebebi vardır. Birincisi Amerika ekonomisinde son yıllarda görülen süratli ilerlemedir. Bunun neticesinde birçok şirketler büyümekte ve kârları devamlı olarak artmaktadır. Bu yıl hisse senedi başına 100 lira dividant veren bir şirketin gelecek yıl 120, daha sonraki yıllar 140, 170, 200 v.s. dividant vereceği tahmin ediliyor ise, bu yıl şirketin hisse senedini yüksek fiyatlarla piyasadan satın almak kârlı olacaktır. Halbuki tahvil geliri için bu imkân yoktur. Tahvilin faizi bu yıl 100 lira ise, tahvil itfa edilinceye kadar, yani borç para geri verilinceye kadar 100 lira olmakta devam edecektir. İşte bu sebeple Amerika'da şirketlerin gittikçe daha kârlı hale gelmesi ve ileriki yıllarda daha fazla dividant dağıtması ihtimali hisse senetlerine talebi arttırmış ve netice itibarile hisse senetlerinin piyasa değeri yükselmiştir. Her ne kadar şirketlerin dağıttıkları dividantlar da hisse başına gittikçe artmış ise de, hisse senetleri piyasa fiyatlarındaki artış daha sür'atli olduğundan dividant gelirleri tahvil gelirlerinin altında kalmıştır. Bu hâdisenin ikinci bir sebebi de son yıllarda bütün dünya ülkelerinde olduğu gibi Amerikanın da enflasyon hastalığına tutulmuş olmasıdır. Her ne kadar Amerika'da fiyatlar diğer memleketlere nisbetle daha az artmakta ise de, burada da fiyatlarda, hafif de olsa, yukarıya doğru bir kıpırdama vardır. Diğer taraftan hisse senetleri enflasyona daha dayanıklıdır. Yani fiyatlar artınca şirketlerin sahip olduğu her çeşit kıymetlerin de değeri ve kârları da aynı seviyelerde artacağı cihetle hisse senetleri fiyatlarının da enflasyon nisbetinde artması muhtemeldir. Halbuki tahviller için bu şekilde bir imkân yoktur. 20 sene vadeli bir tahvilin nominal değeri 100 lira ise ve yirmi sene sonra fiyatlar bir misli artmış ise, 20 sene sonra tahvil ödenince tahvil sahibinin eline geçecek olan para 1000 lira olacak, fakat fiyatlar bir misli arttığına göre tahvilin hakiki değeri 500 liraya inmiş olacaktır. İşte bu sebeple de son yıllarda hisse senetleri fiyatları artmış ve neticede dividant geliri, tahvil gelirinin altına inmiştir.

Yukarıki tabloda dikkati çeken diğer bir husus gerek tahvil gerek hisse senedi gelirlerinin seviyesindeki artış temayülüdür. Tahvil gelir-

lerinin seviyesi memleketteki uzun vadeli faiz hadlerinin seviyesini gösterir. Nitekim harp sonrasında A.B.D. de çok düşük seviyelerde bulunan faiz hadleri son yıllarda devamlı olarak yükselmiştir.

Bu suretle ortalama faiz hadleri ve hisse senetleri gelirleri hususunda bir fikir edinmiş oluyoruz. Burada dikkat edilmesi gerekli husus her şirketin dividend gelirinin diğerinden az veya çok farklı olmasıdır. İşin riskine ve şirketin cari ve muhtemel kazancına göre teşekkül edecek hisse senetleri fiyatı neticesinde her şirketin dividend geliri farklı olur ve zaman içinde çeşitli sebepler tesirile hisse senetleri fiyatları ve gelirleri azalıp çoğalır.

Şirketin sahip olduğu aktiflerin değerinin de hisse senetleri kıymeti üzerinde bir miktar tesiri vardır. Aktiflerin değeri yükseldikçe şirket hisse senetlerinin değeri de bir miktar yükselebilir. Yalnız hatırlanmalı ki hisse senetleri değeri üzerinde asıl tesirli olan amil şirketin kârlarıdır.

Tahvil fiyatları ve tahvil gelirleri faiz hadleriyle çok yakından ilgilidir. Riski olmayan sağlam şirketlerin tahvillerinin geliri, devlet tahvilleri geliri seviyesinde bulunmaya temayül eder (Vergi ayarlamaları yapılmak şartile).

Tahvillerin piyasa fiyatları faiz hadleriyle yakından ilgilidir. Eski tahvilâtın faizi sabittir. Faiz haddi düşer ise, tahvilât fiyatları yükselir, faiz haddi yükselir ise tahvilât fiyatları düşer.

Meselâ, 1950 yılında çıkarılan A tahvilinin faizi % 10 idi. 1959 yılında faiz hadleri şu veya bu sebeple düşmüştür, ve piyasaya yeni tahviller % 5 faizle çıkarılmaktadır. Bu takdirde A tahvilinin piyasa değeri 200 liraya doğru yükselir. Çünkü, yeni faiz hadleri muvacehesinde 10 lira faiz elde etmek için 200 lira yatırmak icap eder. Yalnız burada şu hususu göz önüne almak icab eder. Vadesi çok uzun yıllar sonra gelecek tahviller için bu çizdiğimiz tablo tamamen doğrudur. Fakat meselâ vadesine bir yıl kalmış bir tahvil için durum tamamen farklıdır. Nitekim nominal kıymeti 100 lira, faizi % 10 olan bir sene sonra ödenecek bir tahvilin fiyatının faiz haddi % 5 olunca 200 liraya çıkması mantıksız olur. Zira bir yıl sonra tahvil ödenince tahvil sahibi yalnız 100 lira alacaktır. Bu sebeple bu çeşit tahvillere kimse 200 lira vermeyecektir. Fakat % 10 faizli tahvilâtın ödeme vadesi uzun olanların fiyatı yükselecektir. Nitekim vadesi 2 yıl sonra gelecek tahvillerin fiyatı 110, 5 yıl sonra gelecek olanları 140, 20 yıl sonra geleceklerin 190 v.s. olacaktır. Faiz tablolarına bakmak suretile bunların değerinin normal olarak hangi seviyeye çıkacağını bulmak mümkündür.

Çeşitli şirketlerin tahvilleri hiç şüphesiz şirketlerin kuvvetli veya zayıf olduğuna göre değişik faizler temin eder. Şirketlerin mali durumu zayıf ise hiç şüphesiz yüksek faizler teklif ederek tahvil satmak mümkün olur.

Hisse senetleri ve tahvillerin daima teşkilatlanmış esham tahvilât borsalarında satılacağını düşünmek doğru değildir. Meselâ A.B.D. de 500.000 anonim şirket bulunduğu halde bunların ancak 3000 inin hisse senetleri borsalarda kayıtlıdır. 50.000 şirketin hisse senetleri ise, esham tahvilât komisyoncuları tarafından alınıp satılır. Bu komisyoncular hisse senetleri için «Piyasa yapar: make a market» Piyasa yapmaktan kasıt şudur: Bu çeşit esham tahvilâttan satın almak isteyen müşteriler esham tahvilât komisyoncularına müracaat ederler. Komisyoncular ya kendilerinde mevcut hisse senetleri ile bu talebi karşılar veya arayıp müşterilerine bu esham tahvilâtı bulurlar.

A.B.D. de teşkilatlanmış esham tahvilât borsalarının adedi 17 olup bunların en mühimi New-York esham tahvilât borsasıdır. Borsalarda alışverişler borsalara kayıtlı acenteler tarafından yapılır. Acenteler, simsar (broker) olduğu takdirde muayyen bir komisyon mukabilinde alıcı nam ve hesabına alım satım yapar. Acenteler, komisyoncu ise kendi nam ve hesabına esham tahvilât alarak stok muhafaza ederler ve talep vukuunda müşterilerine satarlar. A.B.D. de borsa acenteleri müşterileri namına alım satım yapınca, muamelenin büyüklüğüne göre azaltmak şartıyla % 2 ile % 0,1 arasında komisyon alırlar.

Memleketimizde yalnız İstanbul'da bir menkul kıymetler borsası vardır. Bu borsa 16. Mayıs. 1929 tarihli ve 1447 sayılı «Menkul Kıymetler ve Kambiyo Borsaları Kanunu»na göre kurulup teşkilâtlandırılmıştır. Borsa, Maliye Bakanlığının sıkı kontrolüne tabidir. İşaret olunan kanuna göre borsalarda asli ve kayıtlı aza olmak üzere iki çeşit aza mevcuttur. Asli aza borsa acenteleridir. Bunlar esham tahvilâtın alım satımında aracılık yapar. Yani simsar durumundadır. Kayıtlı aza ise jobberler, bankalar, sarrafalar ve esham ve tahvilâtı borsada kayıtlı bulunan şirketlerdir. Jobberler kendi nam ve hesabına esham tahvilât alıp satar. Borsadaki esham tahvilât alım satımı yalnız asli aza ve jobberler tarafından yapılabilir.

Memleketimizde sermaye piyasasındaki muameleler yok denecek derecede azdır.

Yeni esham tahvilât ihracı ekseriya yatırım bankaları vasıtasıyla yapılır. Yani şirket ihraç ettiği veya edeceği esham tahvilâtı satabilmek

için bir müessesenin aracılığını ister. Satışlara tavassut eden bu çeşit müesseselere yatırım bankaları denilir.

Yatırım bankalarının değişik fonksiyonları vardır. Bunları kısaca izah edelim:

1 — Teşvikçi (Originator). Esham tahvilât ihraç etmeği düşünen şirket ile müzakereler yaparak hangi şartlarla esham tahvilât çıkaracağı ve esham tahvilât ihracının nasıl hazırlanacağı hususunda şirkete yardım eder.

2 — Satışı garanti eden (Underwriter) yatırım bankası, şirketin ihraç etmeyi plânladığı bütün esham tahvilâtı satın alır. Veya satamıyacağı kısımlarını bizzat satın almayı garanti eder.

3 — Dağıtıcı (Distributor), İhraç edilecek esham tahvilâtı satın alarak bu esham tahvilâtı yatırım yapacak kimselere satar.

4 — Komisyoncu (Dealer), İhraç edilmiş bulunan eshama tahvilâtı alıp satar.

5 — Simsar (Broker), Muayyen bir komisyon mukabilinde müşterileri nam ve hesabına esham tahvilâtı alıp satar.

6 — Mali mevzularda müşavere yapar. Şirketler esham tahvilât ihracı gibi mali hususlarda yatırım bankalarına baş vurur ve bunların fikirlerini alır.

A.B.D. de yatırım bankacılığı fonksiyonlarını ifa eden 800 müessese mevcuttur. Bunların 100 ü ticaret bankalarıdır.

Şimdi kendisine esham tahvilât ihracı için baş vurulan bir yatırım bankasının nasıl hareket ettiğini izah edelim.

Yatırım bankası her şeyden evvel kendine müracaat eden şirketin tarihi, faaliyeti, mali durumu hususunda bilgi toplar ve esham tahvilâtın hangi fiyatlarla satılabileceğine dair bir kanaate varır. Bu tetkiklerden sonra yatırım bankası satışı garanti edip etmeyeceği, ne miktar komisyon alacağı, ihraç masraflarının ne olacağı hususunda şirketle bir anlaşmaya varır. Bazı hallerde bir kaç yatırım bankası bir araya gelecek şirketin hisse senetlerinin satışını deruhte eder veya garanti eder. Bu suretle kurulan ortaklıklara satın alma sendikaları «Purchase Syndicate» denilir. Bazen satışın hepsini bu suretle kurulan şirket üzerine alır, bazen şirketin her üyesi muayyen nisbette satışı garanti eder. Bu takdirde husule gelecek her çeşit zarar satışı üzerine alan şirkete aittir. Sendikalar esham tahvilâtın satışını fiilen yapabilmek için bir banka grubu ile teşriki mesai edebilir. Bu suretle daha geniş bir yatırıcı

Başarınız ve istikbaliniz

tutumlu ve isabetli kararınıza bağlıdır.

Türkiye Vakıflar Bankasında

açtıracığınız her hesap

buyolda sizin için

en büyük şanstır.

Türkiye
Vakıflar
Bankası

**REKLÄMINIZI
GAZETE VE DERGİLERLE
DEĞERLENDİRİN!**

BASIN İLÄN KURUMU

**YURT İÇİ VE YURT DIŞI REKLÄMLÄRİNİZ İÇİN
HİZMETİNİZDEDİR.**

Genel Müdürlük .

Cağaloğlu, Türkocağı Caddesi No. 1
İstanbul

Telefon : 27 66 00 - 27 66 01

Telgraf adresi : BASINKURUMU

(Basın: 23512)

(investor) kütlesine hitap etmek mümkün olur. Bu halde bir satıcı grubu (selling group) teessüs eder. Satıcı grubu da aynen satış sendikalarında olduğu gibi muayyen bir miktar satışı üzerine alır. Satılmıyan esham tahvilât esas sendikaya iade edilir.

Piyasanın durumuna göre, bazen esham tahvilâtın hepsini birden satmak zor olabilir veya fiyattan tenzilât yapmak icab edebilir.

A.B.D. de yatırım bankalarının ehemmiyeti çok fazladır. Nitekim, 1957 yılında halka satılan yeni 12.9 milyar dolar kıymetinde esham tahvilâtın % 90 ını yatırım bankaları yapmıştır.

1958 yılında yeni esham tahvilât satışı dolayısıyla şirketlerin yatırım bankalarına ödedikleri komisyon satış bedeli üzerinden % 2.72 ve diğer masraflar (baskı, hukuk, vergi v.s.) % 052 olmuştur.

Sermaye Piyasalarının Milli Ekonomi Bakımından Önemi

Sermaye piyasalarının memleket iktisadı bakımından en önemli fonksiyonu, memlekette biriken sermayenin en verimli istihsal sahalarına yönelmesini temin etmektir. Nitekim biriken sermaye, sermaye piyasasına gelirse bu sermayeyi en çok faiz ve kâr vaadeden, verebilen şirketler, işler alacaktır. En çok sermaye vadeden ve verebilen şirketler ve işler ise, en fazla kazanan diğer bir tâbirle en fazla müstahsil bulunan şirketlerdir, iş sahalarıdır.

Sermaye piyasalarının bu temel fonksiyonu yanında memleket ekonomisi için daha bir çok faydaları vardır. Sermaye piyasalarının kurulması hisse senetleri ve tahvillerin kolay satılmasını temin eder. Muhelif şirketlerin malî durumu ve hisse senetlerinin hangi fiyatlarla alınıp satıldığı hususunda çok geniş bir alıcı kitlesi haberdar olur ve netice itibarile itimatsızlık, aldanma endişeleri azalarak alıcı adedi artar. Şirketlerin durumunun geniş bir kütle tarafından takip ve kontrolüne; bunu sağlayacak usul ve mevzuatın teessüsüne yol açar. Herçeşit işletmelerde işletmecilik ve muhasebe prensiplerinin uygulanmasını zorlar. Bir malın piyasasının bulunması, bunun likiditesini yani paraya çevirilme imkânlarını arttırır. Elinde tahvili ve hisse senedi olan bilir ki istediği anda piyasa fiyatile bunu paraya çevirebilir. Likidite imkânı her malın olduğu gibi esham-tahvilâtın da piyasa fiyatını arttırır. İş imkânı olup da parası bulunmıyan bir çok işletmeler sermaye piyasasına giderek istedikleri finansmanı bulur. Aksi takdirde bu işletmeler para bulamayıp işlerini genişletmeyecek ve iktisadi hayatın genişlemesi önlenecektir.

Sermaye piyasaları her çeşit piyasa gibi her piyasada alınıp satılan malların fiyatının tek bir fiyat olmasını temin eder. Yani sermaye piyasası teessüs edince sermayenin kullanma fiyatı olan faiz piyasada tek olur. Yani her işletme aynı faizle para bulabilecek ve netice itibarile yukarıda da belirtildiği gibi en kârlı olan ve dolayısıyla en fazla faiz ödiyebilen işletmeler bu piyasadan para bulabileceklerdir.

Türkiye'de sermaye piyasaları teessüs edememiştir. Bu piyasaların teessüsü yukarıda işaret olunan faydalar yanında Türkiye ekonomisi bakımından bilhassa ehemmiyetli olan başka faydalar da husule getirecektir.

Bugün memleketimizde özel sektör umumiyet itibarile çok küçük işletmelerden teşekkül etmektedir. Büyük işletmelerin iktisadî gelişme bakımından çok ehemmiyetli tesirleri vardır. Rekâbet mekanizmasını iyi işleme, teknik keşiflerin tatbiki, kütle halinde istihsal usullerinin kullanılması, maliyetlerin düşürülmesi ancak büyük çaptaki işletmeler tarafından temin edilebilir. Halbuki diğer bazı sebeplerle birlikte bilhassa finansman zorluğu, yani kâfi derecede sermaye bulma zorlukları büyük işletmelerin çoğalmasına Türkiye'de mani olmaktadır. Halbuki sermaye piyasaları kurulduğuna takdirde işlerini iyi idare eden her işletme istediği kadar sermaye bulabilecek ve memleketimizde büyük işletmelerin gelişmesi için bir zemin hazırlanmış olacaktır.

Her ne kadar küçük işletmeler özel sektörün yaşamasını ve netice itibarile Türk demokrasisinin temelini teşkil eder ise de, ekonominin dinamizmi hiç şüphe yok ki büyük işletmelere dayanacaktır.

Sermaye piyasalarının Türkiye ekonomisi için ifade ettiği diğer bir nokta, biriken tasarrufların gayri menkul, arsa gibi iktisadî gelişme bakımından fazla bir mana ifade etmiyen sahalara yerine, kalkınmamızı temin edecek çeşitli iş sahalarna gitmesini temindir.

Sermaye piyasalarının mevcudiyeti enflasyonu önlemek bakımından da bir manâ ifade eder. Şöyle ki tahviller nominal değerlerle ihraç edildiği cihetle enflasyon olduğu takdirde bunların değeri aynen para gibi düşmektedir. Eğer memlekette geniş bir tahvil sahipleri kitlesi mevcut ise bunlar enflasyona mani olmak bakımından bir tazyik grubu teşkil eder. Enflasyon yapılmaması için hükümete manevî tazyik yapar.

Sermaye piyasalarının mevcudiyeti para politikasını yürütmek, bankacılığımızı islâh etmek bakımından hususi bir mana ifade eder ki, bu konuya ileride temas edilecektir.

İKİNCİ BEŞ YILLIK KALKINMA PLÂNINDA ÖZEL SEKTÖRÜN YERİ VE ÖNEMİ (*)

Yazan: Prof. Dr. Osman OKYAR

I. GİRİŞ

Tebliğin konusu ikinci plân devresinde özel sektörün yeri ve fonksiyonudur. Binaenaleyh, ileriye bakarak, önümüzdeki yıllarda plân ve karma ekonomi dahilinde özel sektörün yerini, diğer müesseselerle ilişkilerini, milli ekonomi ve beynelmilel ekonomi içindeki fonksiyonlarını tetkik etmeğe çalışacağız.

Ancak, istikbalde en uygun görünecek ilerleme yollarını ve şekillerini tespit ederken, mazideki tecrübelerle dayanmak, bunların müspet ve menfi cihetlerini ortaya koymak, kısaca mevzuu tarihi bir perspektif içinde düşünmek lüzumludur. Müesseselerimiz, politika tedbirleri -imiz üzerinde düşünürken bunları maziye bağlamakta, bunların gelişmesini bir evölüsyon (evrim) prosesüsü olarak ele almakta zaruret görüyorum. Aksi halde, çok aşırı, fazla mutlak ve tatbik kabiliyeti olmayan tutum ve görüşlere sürüklenmiş oluruz.

Bu itibarla, konuyu, aşağıdaki kısımlara bölerek ele alıyorum:

Bu girişi takip eden kısımda; mevzuun teorik çerçevesini, ana hatlarıyla, tesbit etmeğe çalışacağım. Özel sektörün, içinde yer aldığı karma ekonomi ve plânlama düzeni nedir? Bu düzenin gayesi ve felsefesi, bunu diğer plânlama tiplerinden ayıran hususlar nelerdir? Türkiyede karma ekonominin tarihi seyri ne olmuştur? İçinde fiilen bulunduğu -muz ve geliştirmeye çalıştığımız düzeni, çerçevenin teorik temeli üzerinde az çok bir fikir mutabakatı hasıl olmadan ve yukarıdaki mevzulara temas etmeden, sağlam bir şekilde tayin etmek pek mümkün olmayacaktır.

Üçüncü kısımda daha ziyade birinci beş yıllık plânın temelinde bulunan görüşleri ve bilhassa karma ekonomi veya kamu sektörü - özel

(*) «Türkiye'de İktisadi Plânlama Semineri» nde 23/Kasım/1966 tarihinde verilen tebliğdir.

sektör dengesi yönünden çıkan meseleleri ele almak istiyorum. Bu hususta cereyan eden tartışmalara kısaca temas ettikten sonra birinci plânda kamu sektörü - özel sektör dengesiyle bununla yakinen irtibatlı olan finansman mevzuundaki tutumu tetkik etmek istiyorum. Denge mevzuu değil, ekonominin finansmanı hususundaki tutumun, birinci plânın esas noksanını teşkil ettiğini göstermeğe çalışacağım.

Müteakiben, plân içinde özel sektörün yerinin ve bir bakıma fonksiyonun düğümlendiği plân hedefleri, mevzuuna geçeceğim. Kamu iktisadî sektörü, özel sektör ve plân arasında karşılıklı ilişkileri ve sektörlerin plân dahilindeki karşılıklı mes'uliyetlerini ilgilendiren hedefler meselesi birinci plân esnasında müphem ve muğlak kalmıştır. Plânın teorisini ve tatbikatını ilgilendiren bu önemli meseleyi vuzuha vordurmak için gayret sarfetmeliyiz.

Nihayet tebliğin sonucunu teşkil eden kısımda, evvelce ele alınan meseleler ve maziden çıkarabildiğimiz dersler muvacehesinde, önümüzdeki plân devresinde karma ekonomi ve bu arada özel sektörün yeri ve fonksiyonu hakkında bazı tahmin ve temennilerde bulunmaya çalışacağım.

II. KARMA EKONOMİ VE PLÂNLAMA

35-40 senedenberi Türkiye'de, devletçilik, beş yıllık sanayi plânları, özel sektörün teşviki ve «karma ekonomi altında plânlama» şeklinde tarif edebileceğimiz muhtelif tecrübeler yapılarak, bugün içinde yaşadığımız duruma gelinmiştir. Bu denemelerde elbette dış âlemde vuku bulan gelişmelerin tesiri olmuştur. ammâ pek öyle ezbere taklitçilik yapılmamış, iktisadî gelişmeyi hızlandırmak için başvuru olan politikalarda Türkiye'nin şartları ve ihtiyaçları dikkate alınmaya çalışılmıştır.

Göze çarpan diğer bir husus da, bu denemelerin, muayyen bir doktrin veya bir teorisinin ifadeleri olmamaları, doktrin veya teori pek düşünülmeden, daha ziyade iktisadî gelişmeyi hızlandırmak için başvuru olan pratik ve pragmatik hal çareleri teşkil etmeleridir. Zannediyorum ki bu adımları atanların, bu denemeleri yapanların kafalarında, ekonomiyi tedricî adımlarla vordurmak istedikleri muayyen bir teorik çerçeve, bir düzen bulunmuyordu. Ekonominin içinde bulunduğu şartlar ve ihtiyaçların tesiriyle az çok belirli politikalara başvurulmuş ve istikbâlde bunların sebebiyet vereceği meseleler üzerinde uzun boylu durulmamıştır.

Diğer taraftan, son 35-40 yıllık ekonomik tarihimize baktığımız takdirde, birbirini takip eden, hattâ bazen birbirini nakzeder görünen bu

politikaların açıkça ifade edilmemiş gizli bir mantık, bir devamlılık taşıdıkları ortaya çıkar. 1930 yıllarının başında devletçilik politikasının başvurulmasının, diğer bir deyişle devletin ekonomiye müdahalesinin nedeni, o tarihlerde ekonomimizin mekanizmalarının, her şeyden önce piyasa ve özel teşebbüs mekanizmalarının, kendilerinden ve otomatik şekilde, ekonomiyi geliştirecek kuvvet ve seyyaliyette olmamaları idi. Bundan dolayı özel teşebbüs sektörüne ilâveten bir devlet iktisadi sektörü tesis edilmiş ve diğer taraftan, devlet destekleme alımları politikasına başliyerek piyasaları düzenlemek maksadiyle ziraî piyasalara müdahale etmeğe başlamıştır. Dikkat edilecek olursa, devlet müdahalesi, piyasa mekanizmasını ve bu mekanizmanın inkişafını ilerde kuvvetlenmesini sağlayacak olan özel teşebbüsü kaldırmadan vuku bulmuştur. Ayrıca aynı tarihlerde girişilen plânlama denemesinin sadece devlete ait sınaî teşebbüsleri kapsamaması da mânidardır. O devrede henüz zayıf bulunan özel teşebbüs tamamen plân dışında bırakılmıştı.

Devlet müdahalesinin ilk şekilleri, ekonomide fiyatların piyasalar yolu ile teşekkülü esasına dokunulmak istenmediğini gösterdiği gibi, çok önemli olan ziraî mahsuller sahasında devlet müdahalesi piyasanın tanzimine ve daha iyi işlemesine matuf bulunmuştur.

1950 yıllarında başliyan özel sektörü teşvik politikası esas itibariyle devletçilik politikasını tamamliyan bir safha olarak kabul edilebilir.

Çok kısa bir müddet için başta, kamu iktisadî sektörünün tasfiyesi mevzubahis olmuş ise, bunun imkansızlığı ve yersizliği çabuk anlaşılmıştır. 1930 yıllarında ekonominin çeşitli sektörlerinde oldukça güçlü devlet teşebbüsleri meydana getirilmişti. Baştanberi devletçiliğin gayesi sadece bir devlet sektörü meydana getirmek değil, bütün ekonomiyi teşvik etmek ve öncülük yapmak idi. Binaenalyh, devlet sektörü yanında kuvvetli bir özel sektörün inkişafı yolunda 1950 sıralarında gösterilen gayretler, 1930 yıllarında girişilen politikanın iç mantığına pek aykırı olmuyordu. 1950-1960 yılları arasında, hem özel sektör teşvik olunmuş, hem, bilhassa 1954 ten sonra, devlet iktisadî sektörünün yatırımlarına yeniden hız verilmişti. Nihayet, enteresan bir denemeye, devlet ve özel sektörün iştirâk ettikleri karma teşebbüsler kurulması işine başlanmıştı.

İkinci Dünya Harbi'nden sonra, ekonominin gelişmesi bakımından çok önemli olan alt yapı (Enfrastrüktür) yatırımlarına büyük ölçüde başlandı ve memleket ekonomisini entegre edecek olan ulaştırma şebekesi büyük ilerlemeler kaydetti. Böylece Türkiyede piyasaların birleştirilmesine doğru adımlar atıldı.

1960'ı takip eden yıllarda bütün ekonomiye şamil bir Plânlama Teş-

kilâtı kuruldu ve hem özel sektörü, hem kamu iktisadî sektörünü kabul eden ve karma ekonomi deyimini ihtiva eden beş yıllık plânlara vasıta-
siyle plânlama teşebbüsüne geçildi.

Zamanımıza kadar ekonomide atılmış olan adımların daha ziyade pragmatik mahiyet taşıdıkları ve bir teorinin mahsulü olmaktan çok, şartların zoru ile gerçekleştirildikleri fikrinde olduğumu evvelce kay-
detmiştim. Karma ekonominin kurulmasına başlandığı tarihlerde karma ekonomiye bağlı bir gelişme modelinin nasıl inkişaf edeceği, bunun muhtelif unsurlarının birbirlerine nasıl bağlanacakları, inkişaf merhale-
lerinin ne olacakları ve karma ekonominin sonunda ne gibi bir durum meydana getireceği bilinmiyordu.

Kısaca, karma ekonominin teorik temelleri ve teorik çerçevesi mevcut değildi. Belki de bu temellerin tâ baştan beri vaz'edilmelerine imkân yoktu, bunlar tecrübelerin ışığı altında ve kat'edilen çeşitli merhale-
lerin tamamlanmasından sonra, tedricen ortaya çıkacaktı. Böylece ancak kâfi zaman geçtikten sonra karma ekonomi ile buna bağlı plânlamanın esas mantığı ve teorik temelleri, bir gelişme modeli içinde, sarıh olarak açıklanabilecekti. Hakikatın buna çok yakın olduğu kanaatindeyim. Ba-
şından beri doktriner olmıyan, pragmatik bir karakter taşıyan bir gelişme tecrübesinin, her bakımdan tamam olan bir sistem şeklinde baş-
lıyamıyacağını, hattâ bu gelişmenin çeşitli safhalarında karma ekonomi anlayışı ile plân anlayışının bazı farklar arzedebileceğini kabul etmek gerekir.

Nitekim 1930 yıllarının problemi devlet iktisadî sektörünü kur-
mak ve kuvvetlendirmek idi. Binaenaleyh, bu devrede kamu iktisadî sektörü ile özel sektöre tamamen eşit kaidelerin tatbikini istemek doğ-
ru olmazdı. Böylece, kamu iktisadî sektörünün desteklenmesi için, o ta-
rihlerde kredi ve finansman piyasası iki ayrı kompartımana ayrılmış, kamu sektörüne kredi şartları bakımından imtiyazlı bir mevki tanın-
mış, fonlar büyük ölçüde o istikamete sevk edilmişti.

1950 yıllarında ise, başlıca problem özel sektörün teşviki idi. O ta-
rihlerde kompartımanlara ayrılmış kredi piyasasının bünyesine pek dokunmadan, özel sektörü besleyen ticarî bankaların kredi fiyatı kanun-
la indirildi ve bu istikâmetteki kredi kaynakları önemli ölçüde arttırıldı.

İçinde bulunduğumuz devre ise, her iki sektörün güç kazandığı, sa-
nayişmenin hayli mesafe aldığı, sektörler ve firmalar arasında alım-
satımların ve irtibatların genişlediği, alt yapının ve ulaştırma şebeke-
sinin takviyesi ile ekonominin entegrasyonu ve çeşitli piyasaların irti-
batlandırılması yolunda ilerlemeler kaydedildiği bir devredir.

Karma ekonominin iki sektörünün aşağı yukarı eşit güçlere sahip buldukları bu safhada karma ekonominin anlayışını daha sarıh olarak tespit etmek ve teorik temelini ortaya koymak zamanının artık gelmiş olduğu kanaatindeyim.

Tâ başından beri ekonomiye devletin müdahalesinin, devletçiliğin, plânlama teşebbüsünün temellerindeki görüş, ister ifade edilsin, ister zımnen mevcut olsun, ekonominin piyasa mekanizması içinde gelişmesi, arz ve taleplerin teşkil ettiği iktisadî kuvvetler ile, iktisadî realite ile irtibatın muhafaza edilmesi idi. Hattâ bir bakıma devlet iktisadî sektörünün kurulması, destekleme alımları politikası, Türkiyede çok dağınık, zayıf ve reaksiyonları ağır olan piyasaların ve piyasa mekanizmasının ıslâhına ve takviyesine matuf olduğu ileri sürülebilir. Bu kadar ileri gitmek istenmese de, gelişme tecrübelerinin başından beri özel sektörünün muhafaza edilmiş olması, devlet iktisadî teşekküllerinin bir ticarî şirket gibi kâr gayesi ile hareket etmesi icabettiği prensibinin konması, piyasa mekanizmasına atfedilen önem ve kıymeti gösterir.

Kanaatimce, bizdeki devletçilik ve plânlama tecrübelerini, Sovyet tipi ekonomilerden ve Sovyet tipi plânlamadan ayıran başlıca husus budur. Bizdeki karma ekonomide ve plânlamada, yukarıdan ve tek bir merkezden, başlıca ekonomik kararları, teşebbüslere, ister devlet, ister özel olsun, dikte etmek politikası kaideyi teşkil etmemiştir. Satış fiyatları, istihsal hacmi ve bünyesi, istihdam hacmi ve istihsal unsurları fiyatları gibi hususları teferruatıyla yukarıdan tanzim ve tertip etmekten genel olarak kaçınılmış, ancak bazı istisnai hallerde (bilhassa enflasyon zamanlarında) satış fiyatlarına müdahaleler vâki olmuştur. Arasıra vuku bulan müdahaleler, belki de politik sebeplerle devletçilik politikasını soysuzlaştırmak teşebbüsleri idi.

Devlet müdahalesinin, ekonominin çeşitli ünitelerini teferruatıyla tanzim etmek şeklini almayıp, piyasa faktörlerine önem verilmiş olmasından ve kamu iktisadî sektörüne de az çok seyyaliyet tanınmış olmasından kendimizi bahtiyar addetmeliyiz. Bugün, Sovyet tipi ekonomilerde piyasa mekanizmasına avdetin ne büyük engellerle karşılaştığını gördükçe, bizde karma ekonominin gelişmesinde doğmatik bir görüşün hâkim olamaması keyfiyetine neler borçlu olduğumuzu daha iyi anlıyoruz.

Bugünkü karma ekonomi anlayışımız piyasa mekanizmasının hâkim olduğu bir karma ekonomidir. Piyasanın gelişmesi ile serbest ve tersirli bir rekabetin yerleşmesi için, elbette daha yapılacak çok şey vardır. Bunların bazıları da kendiliğinden ve otomatik şekilde meydana gelen şeyler değildir. Devlet müdahalesinin ve plânın devamına bu bakım-

dan da muhtacız. Fakat, bugün varılan safhasında, karma ekonominin teorik temeli belli olmuştur ve bu temel özel sektör ile kamu iktisadi sektörüne her bakımdan eşit şartların tatbikini icabettirmektedir.

Karma ekonomi anlayışı ile plân anlayışı arasında yakın irtibatlar vardır. Özel teşebbüslerin, ferdi tercihlerin ve gayretlerin takviye edilmeleri ihtiyacı, bugün bulunduğumuz gelişme safhasında devam ediyor. Piyasa mekanizmasının Türkiyede her şeyin kendiliğine bırakılacak kadar inkişaf etmediği görülüyor. Plânlama, zorlayıcı veya emredici bir unsuru, ekonomiyi muayyen bir istikamete sevkedecek bir unsuru teşkil etmektedir. Plânlama ile karma ekonomi arasındaki ilişkileri plân hedefleri kısmında tetkik edeceğim.

III. BİRİNCİ BEŞ YILLIK PLÂNDA KAMU SEKTÖRÜ - ÖZEL SEKTÖR DENGESİ VE FİNANSMAN MESELELERİ

Yukarıda anahtarlarını tespit etmeğe çalıştığımız teorik temel birinci beş yıllık plânımızda nasıl ifade bulmuş ve karma ekonomi kaideleriyle kamu sektörü-özel sektör dengesi meselelerinde nasıl vaziyet alınmıştır?

Evvelâ, birinci plânın doktriner bir temayül taşıdığı ve özel sektör-kamu sektörü dengesinin kamu sektörü lehine çevirmek istediği mevzuunu kısaca gözden geçirmekte fayda vardır. Bazı çevreler ve bu arada Prof. Aydın Yalçın gibi iktisatçılar, plânın doktriner bir görüşle hazırlandığını, plânda derpiş edilen mecburi tasarruf ve vergilerle yatırım bünyesinin devlet sektörünü genişletmek amacını güttüğünü çeşitli vesilelerle ileri sürmüşlerdir.

Birinci beş yıllık plân metninde karma ekonominin kurallarının ifade edilmiş tarzında ve piyasa mekanizmasının ekonomiye ne dereceye kadar hâkim olacağı meselesi hakkında bazı müphem tarafların kaldığını kabul etmekle beraber, plân müellifleriyle, onu kabul eden Hükümet ve Millet Meclisinin, sektörlerin dengesini özel sektör aleyhine değiştiren bir tutumu şuurulu olarak ihtiyar ettiklerini kabul etmek mümkün görünmüyor.

Şu veya bu istikamette bir doktriner tutumun mevcut olmadığı, yıllık programlarda sektörler arası yatırım dağılışından sarahaten anlaşılmaktadır. Yıllık programlarda yatırım yekûnu içinde, ayrıntılı olarak sektörlerle düşen nisbetler aşağıdaki tabloda gösterilmiştir:

Programlara göre yatırım dağılışı nisbetleri

	Kamu			Özel
	Genel İdare	Devlet İk. Teşek.	Toplam	
1963	% 39	% 21	% 60	% 40
1964	% 37	% 24	% 61	% 39
1965	% 37	% 24	% 61	% 39

Toplam kamu sektörü ile özel sektör arasındaki dağılışa bakarak ve toplam yatırımın % 60'ının birinci sektöre yöneltildiği, ancak % 40'nın özel sektöre yöneltildiği hususuna dikkati çekerek, ağırlığın kamu sektörüne verildiği gibi bir neticeye varmanın yanlış olacağı kanaatindeyim. Filhakika «Genel İdare» başlığı altında yapılan yatırımların çok mühim bir kısmı enfastrüktür yatırımları olup, bütün ekonomiye, bu arada hem özel sektöre, hem devlet iktisadî sektörüne fayda sağlayan yatırımlardır. Binaenaleyh, sektörler arasında denge mevzuunda hüküm verirken, genel idare yatırımlarının mukayese dışı tutulması, sadece devlet iktisadî sektörüyle özel sektöre verilen ağırlıkların mukayese edilmesi doğru olur. Burada ise nispetler, özel sektör aleyhine herhangi bir tutumun mevcudiyetini gösterecek mahiyette değildir.

Saniyen, yukarıdaki yatırım dağılışı nispetleri programa konan tahminlerden ibaret olup, bilhassa özel sektör için endikatif mahiyette birer hedef olmaktan ileri gidemez. Yatırımların gerçekleşme durumuna bakılırsa, fiili vaziyette yatırımlar dengesinin programdakinden daha büyük nisbette özel sektör lehine gelişmiş olduğu anlaşılır. Gerçekleşmiş olan yatırımlar hakkında bilgiler maalesef kesin olarak mevcut değildir. Hatta iki değişik yatırım istatistikleri serileri vardır. Bununla beraber plânlama tarafından gerçekleşmiş yatırımlara ait hazırlanan aşağıdaki rakkamlar bize bir fikir verebilir:

Yatırımlar (Carî fiat, milyar lira)

	1963		1964		1965		1966
	Program	Gerçek	Program	Gerçek	Program	Gerçek	Program
Kamu S.	5.76	5.14	6.94	5.66	7.70	6.00	8.75
Özel S.	3.85	5.00	4.50	4.85	5.00	5.00	5.75
Toplam	9.63	10.14	11.44	10.51	12.70	11.00	14.50

Gerçekleşen kamu yatırımlarının genel idare yatırımları ile iktisadî devlet sektörü yatırımları arasında dağılışı hakkında maalesef elde rakkam yoktur. Bununla beraber, 1963 yılında, yatırımların, takriben % 50 nispeti dahilinde, toplam kamu sektörü ile özel sektör arasında gerçekleşmiş olması calibi dikkattir. 1964 senesinde aynı nispet, kamu sektörü için % 53, özel sektör için % 47 dir. Nihayet 1965 senesinde

aynı nispet kamu sektörü için % 54, özel sektör için % 46 olmuştur. Görülüyor ki, toplam kamu sektörü ile özel sektör arasında fiili denge, plân ve programlarda derpiş edilene nazaran daha da özel sektör lehine olmuştur.

Ne plân ve programlarda öngörülen yatırım dağılışından, ne fiilen gerçekleşen yatırımlardan, birinci beş yıllık plân ile tatbikatında kamu sektörünü genişletmeğe matuf bir tutumun mevcut olduğu neticesine varılabilir.

Plânın doktriner bir görüş taşıyıp taşımadığı münakaşası bugün Türkiyede revaçta olan, fakat asıl gerçek problemleri arkaya ittiklerinden veya tamamen örttüklerinden dolayı çok mahzurlu ve kısır telâkki edilmeleri icabeden doktrin çarpışmaları çerçevesi içine giren bu çeşit kısır münakaşaların, hiç değilse akademik muhitlerce terkedilmesi ve plânın gerçekleşmesi etrafındaki önemli meselelerin üzerinde durulması isabetli olur.

Karma ekonominin temel ilkesi veya ilkelerinin plânda ele alınmış tarzına kısaca temas etmek istiyorum.

Plânın muhtelif kısımlarında ve bu arada fiyat politikası (sah. 496), sektörlerde gelişmenin genel görünüşü (sah. 131), karma ekonomi kuralları (sah. 59) kısımlarında, piyasa mekanizması ve fiyat politikası hakkında bazı prensipler ileri sürülmüş ve tavsiyelerde bulunulmuştur.

Plânda yer yer akseden, meselâ iktisadi devlet teşekküllerine tavsiye edilen fiyat politikasında (maliyete eşit olarak veya kâr bırakacak şekilde maliyet üzerinde fiyat tespit etme) ifadesini bulan görüş, ekonominin piyasa mekanizmasına ve arz talebe tabi tutulmak istendiği intibainı uyandırıyor. Maalesef, yine aynı plânda, piyasa mekanizması hakkında bazı tereddütlerin ifade edildiği de göze çarpıyor. Meselâ fiyat politikası kısmında, şöyle ifadeler yer alıyor: «Fiyatlar her zaman tercih ve maliyetlerin şaşmaz ölçüsü değildir. Bazı durumlarda kişilerin tek tek yapacakları tercihlerle, toplumun bir bütün olarak yaptığı temel tercihler arasında çelişmeler olabilir.» Yine aynı kısımda şöyle bir ifadeye rasgeliyoruz: «Kuruluşla ilgili faktörlerden dolayı piyasanın duyarlılığı, özellikle uzun dönemde, hakiki tercih ve maliyetleri açık olarak belirtmeyebilir.»

Mesele şu oluyor. Acaba plânda ifade bulan bu tereddütler ve çekimsiz tutumlar bizatihi piyasa mekanizması ile mi ilgilidir, yoksa bilhassa iktisaden az gelişmiş ekonomilerde piyasalarda vukuu gereken reaksiyonların ve intibakların ağırlığı gibi veya rekabet şartlarının çok noksan gerçekleşmesi gibi meselelerle mi ilgilidir?

Bu hususta tereddütler baki kaldıkça, plânda esas maksadın, Türk ekonomisinin gelişmesinde piyasa mekanizmasını, iç ve dış piyasaları daha tesirli ve hâkim kılacak olan adımların atılması mı olduğu, yoksa

piyasa yanında fiziki kontrollere, otarşi temayüllerine yer verilerek kendi kendine yeter ve iç ile dış piyasalardan ayrılan bir sanayi ve ekonomi mi kurmak olduğu pek sarîh olarak anlaşılmıyor.

Karma ekonominin temelini ilgilendiren bu hayati noktada sarahate varmak lüzumludur.

Hem plânın gerçekleşmesini, hem karma ekonomi kurallarını ilgilendiren ve birinci plân döneminde üzerinde kâfi derecede durulmayan diğer mevzuaya temas etmek istiyorum, bu da finansman ve kredi piyasası mevzuudur.

Şunu belirtmeğe lüzum yoktur ki ekonominin, özel sektörü ve kamu iktisadî sektörü ile gelişmesi, makul addedilebilecek bir fiyat üzerinden ihtiyaca az çok cevap verebilecek hacim ve istikametlerde kısa, orta ve uzun vadeli finansman kaynaklarının sağlanmasına bağlıdır.

Birinci plânın taşıdığı önemli noksanlardan biri, daha ziyade fizikî yatırım hacminin düşünülmesi, sadece bu hacmin artırılması ve fizikî yatırımın dağılışı gibi meselelere önem verilmesi olmuştur. Gerek özel sektörün, gerek kamu iktisadî sektörünün uzun vadeli ve kısa vadeli (döner sermaye için) finansman ihtiyaçlarını karşılayacak sermaye ve kredi piyasası tedbirleri üzerinde, mevcut sermaye ve kredi piyasalarının islahı üzerinde kâfi derecede durulmamıştır. Birinci plânın hazırlanması ve hükümet tarafından kabulü esnasında uzun boylu münakaşa edilen ve sonunda plânı hazırlayan grubun (Plânlama Müsteşarıyla üç daire başkanı) istifasına yol açan mesele, plânda tespit edilen kamu harcama hedeflerini enflasyonsuz karşılayabilmek için lüzumlu görünen vergi reformu ve vergi varidatında artışın sağlanıp sağlanmayacağı meslesi idi. Plâncılar, kısa bir müddet içinde çeşitli vergileme tedbirleriyle vergi varidatında % 20-25 civarında bir artış sağlanması lüzumunu ve plândaki kamu harcamaları hedefinin ancak bu şartla gerçekleştirilebileceğini belirtiyor, hattâ bütün plânın başarısını bu şartın gerçekleşmesine bağlamaya kadar ileri gidiyorlardı.

Esasında, plânın topyekûn finansmanı mevzuu, sadece kamu sektörünün finansmanını, ve bu da vergi yolu ile, sağlamak kadar basit bir mesele değildir. Her şeyden önce kamu sektörünün finansmanını halletmek hususunda plâncıların tutumunun temelinde kredi piyasası ile finans akımlarının ötedenberi (devletçilik sisteminin ihdasından beri) iki ayrı kompartımana ayrılmış olması gerçeğinin rolü büyük olmuştur. Yukarıda işaret etmeye çalıştığım gibi, ekonominin bugün varmış olduğu safhada, devlet sektörü ile özel sektör arasındaki ilişkilerin ve muamelelerin arttığı, endüstriler ve firmalar arası alım-satımının geliştiği ve girift hale geldiği bu devirde, kredi ve finansman işlerini, tamamen farklı şartların cari olduğu iki ayrı bölümde yürütmek

zararlı olmaya başlamıştır. Finansman içinde, kaynakları ve finansman ihtiyaçları ayrı olarak mütalea edilen iki sektörü düşünmekten ise, topyekûn kredi talebi ve arzı faktörlerinin daha etkili olarak kendilerini hissettirecekleri tek bir kredi piyasasının ihdasına doğru adımlar atmak lüzumlu görünmektedir. Bu çerçeve içinde, kamu fonları ile özel sektör fonları, tahsis yerleri muayyen olan ve aşağı yukarı münhasıran kendi sektörleri içinde kalan fonlar olmaktan çıkacak, bir sektörden diğer sektöre fon transferleri kolaylıkla yapılabilecektir ve böylece, kamu iktisadi sektörü ile özel sektör, finansman için aşağı yukarı aynı faiz haddini (iktisadi faiz) ödiyerek, finans kaynaklarının çok daha iktisadi bir tarzda dağılması sağlanacaktır.

Birinci plânda, bugünkü karma ekonomi şartları altında finansman mevzuunun halli çok müphem kalmış, hattâ birbirleriyle tenâkuz halinde bulunan bazı ifade ve tedbirlere yer verilmiştir. Bu cümleden olarak ekonominin bazı sektörlerinde büyük bir finansman ihtiyacı mevcut olduğu halde (turizm, madencilik, tarım, deniz işletmeciliği kesimleri gibi), finansman problemi, münhasıran bir kamu harcamaları problemi şeklinde düşünmek tutumu göze çarpmaktadır. Plânda yukarıdaki sektörlerin finansmanı için özel finansman kuruluşlarının ihdasından bahsedilmiş ise de, bunlar için gereken fonlar ayrılmamıştır. Kezâ, kredi ve faiz politikası mevzularında, mütenakız adedilebilecek tutumlara rasgelinmektedir. Meselâ, plân hedeflerine uygun olarak ekonominin bazı kesimlerine alçak faizle kredi vermesi ve bu politikanın, teşebbüsün özel veya kamu olduğuna göre değil, içinde bulunduğu kesime göre tayin edilmesi istenmektedir. Diğer taraftan Plân, çeşitli krediler için konacak faizin tek bir faiz'e (iktisadi faiz) yaklaşması için çalışmaların yapılmasını öngörmektedir.

Genel olarak denilebilirki, kamu sektörü-özel sektör dengesi ile finansman meselesi arasında yakın irtibat vardır. Esasında yatırımlarda ve iktisadi faaliyette özel sektöre ve kamu sektörüne düşecek hisselerin büyüklüğü veya küçüklüğü mevzuundaki pek de faydalı ve verimli olmayan münakaşa, iki sektöre eşit şartlar tatbik edilmeye başlanmasıyla ortadan kalkacaktır. Kanunlar veya diğer tazyitlerle finansman kaynaklarını şu veya bu istikamete tevcih etmek politikasından tedricen vazgeçilir de fonların dağılmasında piyasa kuvvetlerinin daha fazla rol oynamasına müsaade edilirse, denge kendiliğinden ve iktisadi kıstaslara göre teessüs eder. Bunu sağlamak için, bugün devletin emrinde bulunan ve büyük malî imkânlara sahip olan Sosyal Sigorta Müesseselerinin plasmanları hususundaki tazyitler ve anonim şirketler ile bankaların bazı fonlarını ve ihtiyaçlarını kanunla kullanmak mecburiyetinde tutuldukları şekiller gözden geçirilmelidir.

Saniyen, özel sektör finansmanları sahasında mevcut olup yukarıda işaret edilen boşlukların doldurulması üzerinde durulmalıdır. Her sektör için ayrı bir banka veya finansman müessesesi kurma yoluna mı gidilmeli yoksa ticarî bankaların ve Sinaî Kalkınma Bankasının finanse ettiği ticaret ve sanayi sektörleri haricinde kalan sektörler için, bir tek finansman müessesesi mi kurulmalıdır? Bu, ikinci plânda halledilmesi icabeden sorulardan biridir.

Finans akımlarının kaynakları ve istikametleri ve bankacılığımızın bünyesi hakkında bir araştırmanın yapılması da zaruridir.

IV. PLÂN HEDEFLERİ MESELESİ

Plân hedefleri mevzuu ve bu hedefler muvacehesinde özel sektörün durumu da birinci beş yıllık plân süresi zarfında askıda kalan ve bazı verimsiz tartışmalara yol açan konular olmuştur.

Gelişme uğrunda tatbik edilen bir plânın sadece endikatif (yol gösterici) mahiyette hedefleri ihtiva edemeyeceği hususundaki kanaatimi ifade etmiştim. Gelişme hızını en ziyade etkileyen ve kemmi mahiyette olan unsurlardan biri veya bir kaç plânın emperatif hedefini veya hedeflerini teşkil etmeli, bu hedefin realizasyonu etrafında bütün gayretler toplanmalıdır.

Hedef mevzuunda tamamen açık ve sarîh olmak şartır. Şimdiye kadar çok defa yapıldığı üzere, genel olarak ve müphem şekilde, plân hedeflerinden bahsetmek, bunların ne olduğunu sarîh olarak kaydetmeden bunlara uygun hareketlerin mevcut olup olmadığını münakaşa etmek zararlı ve yanıltıcıdır.

Her şeyden evvel gelişme hızı ile plânın hedeflerini birbirleriyle karıştırmaktan ileri gelen ve bugüne kadar devam etmiş olan yanıltıcı bir duruma temas etmek istiyorum. Bugün yaygın olduğu veçhile, gelişme hızını plânın emperatif bir hedefi şeklinde telâkki etmek çok yanıltıcıdır. Gelişme hızı, plândaki emperatif ve endikatif hedeflerin, diğer tedbirlerin ve uygulama politikasında başarı derecesinin bir neticesidir. Plânın başlıca faydası, ekonomi için bir muhasebe vasıtası ve bir kontrol âleti teşkil etmesidir. Oysa, gelişme hızını etkileyen bir çok faktörlerin bulunması, bunların bir kısmının ekonomi içi, bir kısmının ekonomi dışı olmaları, gelişme hızını, basit ve sağlam bir kontrol âletinin haiz olması icabeden vasıflardan mahrum kılar. Bütün dikkatlerimizi, her sene elde edilen gelişme hızının plânda hedef olarak gösterilen gelişme hızıyla mukayesesine hasretmek hem yanıltıcı ve kısmen beyhudedir.

Asıl önemli olan, elimizde olan, kendi gayretlerimize tabi olan, ge-

lişme hızını en çok etkileyen, ölçülmesi ve mukayesesi mümkün olan hedeflerin üzerine ve bunların gerçekleşip gerçekleşmediği mevzuu üzerine, dikkatimizi çevirmektir. Bu bakımdan en mânidar olan kemmiyetler mecmu yatırım hedefi, özel sektör yatırımı ve kamu sektörü yatırımıdır. Bundan sonra da, yatırımın ekonomideki dağılışı gelir. Plânın teşkil ettiği fayda, bu sahadaki hedeflerle neticeleri mukayese etmek ve hedeflerle neticeler arasındaki farkların sebeplerini münakaşa edebilmektedir. Bu faydanın realize edilebilmesi, tabiatıyla, neticelerin sür'atle ve güvenilir şekilde kamu oyuna arzedilebilmesine bağlıdır.

Şimdi plân hedeflerinin mahiyeti meselesine geliyorum.

Münakaşa konusu olan meselelerden biri, plân bütünü itibariyle «endikatif» sadece yol gösterici bir plân mı olmalıdır, yoksa plân emredici, bağlayıcı, «emperatif» hedefleri ihtiva eden bir plân mı olmalıdır, etrafındadır.

Plânın endikatif olmasını isteyenlerin kullandıkları argümanlar daha ziyade siyasidir. Deniliyor ki demokratik rejim, zorlayıcı, bağlayıcı hedeflerin vaz'edilmesine ve cebir unsuru ile bunların gerçekleşmesine çalışılmasına müsait değildir. İşler, daha ziyade ikna ve müşterek karar yolları ile halledilmelidir.

Endikatif plân taraftarları bazen bizim ekonomimizin geniş ölçüde piyasa mekanizmalarına tabi olduğunu, karma mahiyette bulunduğunu ve bu yüzden plânlamanın cebir unsuru ihtiva etmemesi lâzım geldiğini, plânlamanın tıpkı Fransa'dakine benzer şekilde yürümesinin lâzım geldiğini ileri sürmektedirler.

Bu plânlama görüşünü temelinde, ekonomimizin topyekûn bir plâna tabi tutulmasının ve bazı hedeflere doğru sevk edilmesinin lüzumsuz addedilmesi, kabul edilmemesi gibi mülâhazalar bulunur. Bu görüşe mütemayil olanlar, ya 19. cu asır mânasında % 100 liberalizme inananlardır veya çeşitli sebeplerden dolayı, plânın getireceği disiplinli çerçeveyi kabul etmek istemeyenlerdir. İkincilerin plân aleyhtarlığı arkasında açığa vurulmayan niyetler veya düşünceler vardır. Bunlar pek münakaşaya gelmez.

Kalıyor koyu liberalizme taraftar olanlar ve iktisadî gelişmenin, devlet müdahalesi olmadan veya devlet müdahalesi asgarî bir seviyede tutularak, gerçekleşeceğine inananlar.

Zannediyorum ki bu tartışmayı, sadece entellektüel seviyede kalarak, liberalizmin fayda ve zararlarını teorik açıdan münakaşa ederek, bir neticeye bağlamak mümkün değildir. Teorik mülâhazalardan ziyade tarihe ve geçirdiğimiz tecrübeler bakarak, bunlardan bazı dersler almak durumundayız.

Bugün iktisaden gelişmiş olan Batı memleketlerinin tarihine atıf yaparak bunların sadece özel teşebbüs ve piyasa yolu ile bugünkü durumuna vardıkları ileri sürmek iknâ edici değildir. Bu gelişmeyi iki asırda tamamlamış bulunan memleketler muayyen bir kültür'e, medeniyete ve değer kıstaslarına bağlı bulunuyordu Bunların uzun ve tedrici bir evolüsyon esnasında, geçtikleri safhaların ve vardıkları merhalelerin, farklı medeniyet ve kültür âlemlerine mensup olan, değer kıstasları farklı olan memleketlerce aynen tekerrür ettirilebileceğine inanmak imkânsızdır. Çünkü Batının iktisadî gelişmesini, vuku bulduğu şekilde mümkün kılmış olan şartların, tarihi olsun, manevi ve kültürel olsun, iktisadî olsun yeniden, aynı birleşimde vukuunu beklemek realiteye uygun olur mu? Böyle bir mucize mümkün olsa bile, bu yollardan iktisadî gelişmenin tamamlanması için asır beklemeğe tahammülümüz var mı? 20. ci asrın hadiseleri ve İkinci Dünya Harbinden sonra Asya ve Afrika'daki yeni milletlerin geçirdikleri tecrübeler, iktisadî gelişmenin otomatik kuvvetler bırakılamıyacağını göstermiştir. Bu hususta en uzun tecrübelere malik olan memleketlerden biri Türkiye'dir. Türkiye'nin 35-40 yıldan beri iktisadî gelişmesinde devlet müdahalesi baş rolü oynamıştır. Bu olmasaydı, bugünkü duruma dahi gelmemiz mümkün olamazdı.

Binaenaleyh, müdahale ve ekonomiye istikamet verilmesi, 20. ci asırda iktisadî gelişme çabası içinde bulunan memleketler için zaruret olarak görülüyor.

Müdahalenin ciddi ve tesirli olması iki şarta bağlıdır: birincisi, bunun bütün ekonomiyi, bağlantılarını ve karşılıklı etkileri nazarı itibare alarak ihtiva etmesi, diğer bir deyişle bir plân şeklini alması, ikincisi de bazı zorlayıcı ve bağlayıcı unsurlara sahip olmasıdır. Tamamen istişari, tamamen endikatif mahiyette kalan bir müdahale, müdahale olmak vasfını kaybeder ve ciddiyetten uzaklaşır.

Cebir unsurunu, emperatif hedeflerin kabulünü, demokrasiyle bağdaştırmanın mümkün olduğu kanaatindeyim, şayet plân, bizdeki gibi hükümetin tasvibinden geçtikten sonra, Parlamento tarafından kabul edilen ve milletin tasvip ve desteğini haiz olan bir plân şeklini alırsa.

Şu halde plânın, emperatif hedef veya hedefleri ihtiva etmesi icabettiği neticesine varmaktayız. Kalıyor bu hedef veya hedeflerin tayini ve bunlarla endikatif hedefler arasında irtibatların tesisi meselesi.

Emperatif hedeflerin fazla olmamasında, basit ve kolay anlaşılır mahiyette olmalarında büyük faydalar vardır. Aksi halde hedeflerin priorte sırası, aralarında tenâkuz ihtimalleri gibi meseleler çıkabilir.

Kanaatimce plânımızda iki emperatif hedefin seçilmesi uygun olmaktadır. Birinci toplam yatırımla ilgili olup gayri-safi milli hasıladan gay-

rı-safi yatırım'a ayrılacak pay olmalı, ikincisini de gayri-safi yatırımın ekonominin iktisadi kesimleri arasında dağılışı nispetleri teşkil etmelidir. Hem gelişmeyi en çok etkiliyecek, hem karma ekonominin bünyesi sayesinde çeşitli tedbirler vasıtasıyla emperatif (emredici) hedef haline getirilebilecek hedefler bunlardır.

Gelişme hızının sadece ekonomide gerçekleştirilen yatırım hacmine bağlı olmadığını, bunun yanında müessesevi faktörlerin, politika tedbirlerinin aynı derecede önemi haiz olduklarını biliyoruz. Fakat yatırım hacminin gelişme hızı üzerinde en çok etki yapacak kemmi unsur olduğuna şüphe yoktur. Türkiye gibi karma bünyeye sahip bir ekonomide yatırım toplamı şu üç unsurdan mürekkeptir:

- Genel İdare yatırımları,
- Kamu iktisadi sektörü yatırımları,
- Özel sektör yatırımları.

Yatırımın toplam hacmi emredici hedefi teşkil etmektir. Genel İdare yatırımları doğrudan doğruya hükümetin kontrolüne tabidir ve genellikle sosyal yatırımlarla alt yapı yatırımlarını ihtiva etmektedir. Bunlar beş yıllık plân müddeti için, irtibatlı olarak, genel ekonomik ve sosyal gayelere uygun olarak ve bu sahaya ayrılabilir kaynakları nazarı itibara alarak tespit edilir.

Kamu iktisadi sektörü yatırımları, doğrudan doğruya prodüktif olan devlet yatırımlarıdır. Bunlar ilgili teşekküllerce hazırlanan ekonomik projelere dayanır. Risklerin büyüklüğü veya lâzım gelen sermayenin fazlalığı veya teknolojisinin güç olması sebepleriyle özel sektörün üzerine alamadığı yatırımlar buraya alınır. Keza memleketin içinde iktisaden geri kalmış bölgelerinde yapılacak yatırımlar da bu sektör tarafından deruhte edilir. Beş yıllık bir müddet için bunların hacmi hakkında endikatif hedef plâna dahil edilir.

Nihayet özel sektör ve karma teşebbüslerin yatırımları kalır. Özel sektör ve kamu iktisadi sektörün bir araya geldikleri karma teşebbüsler de doğrudan doğruya prodüktif fonksiyonlar ifade ederler ve genellikle piyasa mekanizmasına tabi olurlar. Özel sektörün beş yıl müddetçe yapabileceği tahmin edilen yatırımlar plâna alınır.

Önemli olan şudur: Bu üç sektörde yapılması muhtemel olan yatırımların toplamı plânın emperatif hedefini teşkil edecek olan yatırım nisbeti veya hacmine eşit olur. Birinci beş yıllık plânda yapıldığı gibi, yatırımın bu üç unsuru plânda beş yıllık müddet için gösterilir. Bu arada genel idare yatırımları hedefi, diğer iki sektörün hedeflerine nazaran daha fazla kat'iyet ifade eder ve bir bakıma plân müddeti için emredici mahiyet alır. Diğer iki yatırım hedefi emredici değil, yol gösterici hedefler olur. Bunların muhtemel hacmi her yıl, yıllık programda ayrıntı

lı olarak gösterilir. Birinci yıl sonunda, neticeler ve sektörlerin (performance) ı bir araya getirilir ve endikatif hedeflerle mukayese edilir. Gelecek yıl sektörlerle ait endikatif hedefleri tespit ederken geçmiş yılın durumu nazara alınır. Özel sektör, hedefi çok geçmek temayülünü gösteriyorsa, kamu iktisadi sektörünün yatırımlarında bir indirme yapılır. Özel sektör hedefin altında kalıyorsa, kamu iktisadi sektörünün hedefi yükseltilir ve bunun gerçekleşmesine imkân vermek için gereken finansman tedbirleri alınır. Bu şekilde, özel sektör ve kamu iktisadi sektörü yatırımlarına seyyaliyet ve piyasa mekanizmasına göre ayarlanma kabiliyeti tanınırken her yılın programında sektör hedeflerinde yapılacak revizyonlar ve alınacak finansman tedbirleriyle, toplam yatırım hedefinin gerçekleşmesi mümkün olur.

Yıllık neticelerin mukayesesinde kale alınacak diğer önemli konu, üretken yatırımların, ister özel sektörün, ister kamu iktisadi sektörünün olsun, ekonominin çeşitli dalları arasında dağılımıdır.

Yatırımların, müstakbel beş yıllık devrede, iktisadi kesimlere göre dağılımını tespit etmek ve mevcut yatırım bünyesinin değişmesiyle ilgili ana istikametleri bulmak, plânın en önemli ve aynı zamanda en çok nezâket ve güçlük arzeden bir konudur. Bu çalışma, memleket ekonomisinin sevkedilmesi istenen istikametleri genel olarak tayin edecektir. Bu tayin üzerinde, hem geçmiş trend ve temayüllerin ve dolayısıyla mevcut duruma göre, piyasaların tesiri görünecek, hem plândaki genel strateji, genel hedefler, meselâ sanayileşme, gelir eşitsizliğini azaltma, iktisaden geri kalmış bölgelerin inkişafı gibi, bugünkü piyasa münasebetlerinden açık olarak çıkarılamiyan faktörler rol oynuyacaktır.

Bu itibarla, yatırım bünyesiyle ilgili hedeflere beş yıllık bir müddet itibariyle emperatif bir karakter tanınması icabediyor. Bu emperatif hedeflerin gerçekleşmesi, yine karma ekonominin sağladığı seyyaliyet içinde cereyan etmesi mümkündür. Şöyle ki beş yıllık müddete ait ortalama yatırım bünyesi hedefleri, yıllık programlara, endikatif mahiyette kalmak üzere alınır, bunlar özel sektör ile kamu iktisadi sektörü arasında dağıtılır.

Yukarıda bahsedildiği şekilde, yıl sonlarında yıllık program neticeleri ve özel sektör ile kamu iktisadi sektörü (performance)'ı müzakere edilirken, aynı zamanda iktisadi kesimlere göre alınan neticeler üzerinde durulur ve bunlar yıllık endikatif hedeflerle mukayese edilir. Yıl içinde gerçekleştirilmiş olan yatırım bünyesi yılın hedeflerine uygun değilse muhtelif çarelere başvurmak mümkündür. Evvelâ yol gösterme ve ikna etme teşebbüslerine başvurulabilir, sonra icabediyorsa bunlar vergi teşvik tedbirleri ve finansman tedbirleriyle tamamlanır. Bunlar da kâfi gelmiyorsa, farzedelim özel sektörden beklenen ve teşvike rağmen özel sektörün gerçekleştirmediği anlaşılın yatırımlar, kamu iktisadi sek-

törüne devredilebilir. Keza, özel sektörün çok fazla hacimde gerçekleştirmek temayülünde bulunduğu bir yatırım sahası varsa, bu temayülün önlenmesi için vergi ve kredi tedbirleri alınır.

Plân devresi içinde yıllık programların müzakeresi ve yeni programın tespiti münasebetiyle yapılan bu muhasebenin ve revizyonların gayesi, beş yıllık devrede ortalama olarak, plâna uygun bir yatırım bünyesinin gerçekleşmesi olmalıdır.

Özet olarak, plân hedeflerine dair ileri sürdüğüm teklifler, toplam yatırımın ve yatırım bünyesinin emperatif hedefleri teşkil etmeleri, bu emperatif hedeflerin karma ekonomiye mahsus seyyaliyet içinde gerçekleştirilmesi ve diğer plân hedeflerinin sadece endikatif mahiyeti haiz olmasıdır.

V. SONUÇ

Bu tebliğde, devletçilik politikasının mazideki tecrübelerine ve Birinci Beş Yıllık Plânın ana hatları ve tatbikatına dayanarak, özel sektörün İkinci beş yıllık plânımızda yeri ve önemine ait esasları meydana çıkarmaya çalıştım.

Üzerinde bilhassa ısrar etmek istediğim husus, karma ekonomi içinde, özel sektör ile kamu iktisadî sektörünün yerlerinin ve fonksiyonlarının, 35-40 yıldır devam edegelen bir evrim prosesüsünün, birbirini takibeden çeşitli merhalelerin ve muhtelif devrelerde başvurulmuş olan iktisat politikalarının neticesi olarak taayyün ettiği ve etmekte olduğu hususudur. Geriye baktığımız zaman, çeşitli devrelerde, belki de o anda birbirinden irtibatsız görünen, toplu bir karma ekonomi felsefesine dayanmayan hareket ve cereyanlarda, bugün saklı kalmış olan bir ahenk ve mantık görebiliyor ve böylece Türkiye'nin geliştirmekte olduğu şeyin temelleri ve ilkeleri bulunan bir sistem haline getirilebileceğini seziyoruz. Bu sistemin tamamlanmış olduğunu, çoğunluk tarafından iyice anlaşılmış ve benimsenmiş olduğunu, oyun kaidelerinin tamamen belirli olduğunu idda etmek mümkün değildir. Olsa olsa, «oluş» halinde bulunan ve tecrübeler ile nazari çalışmalar sayesinde gelişen bir sistem karşısında bulunduğumuzu söyleyebiliriz. Ancak, ana istikametlerin ve unsurların belirmeğe başladığı, böylelikle karma ekonominin ve bununla irtibatlı olarak plânlamanın muhteva ve devamlılık kazanmakta olduğu ve kazanacağı düşüncesindeyim.

Bugün, karma ekonominin devamlı bir sistem olmadığı, iç ahenk ve mantıktan mahrum bulunduğu, ergeç yerin kapitalizme veya sosyalizme terketmek zorunda olduğu şeklindeki iddia ve telkinler karşısında bulunuyoruz. Ayrıca, bugünkü düzeni daha iyi işletmek, bugünkü düzen içinde ekonomik meselelerimiz üzerine eğilmekten ise, tartışma-

ları ve dikkatleri, doktrin mücadelelerine doğru sevk etmek, meselelerimizi ancak kat'i olarak şu veya bu doktrini kabul ettiğimiz takdirde halledebileceğimizi telkin etmek ve zamanımızı, esas itibarıyla kısır olan sert doktrin çarpışmaları şeklinde israf ettirmek için gayretlerin sarfedildiği görülmektedir.

19. cu Yüzyılın liberalizm veya marksizm ilkelerine kat'i olarak bağlı bulunmayanlara, 35-40 yıllık tecrübelerimizi kıymetlendirmek, bu tecrübelerde beliren istikâmetlerin ışığı altında mazide takip edilen çeşitli politika ve tedbirlerin kuvvetli ve zayıf taraflarını tahlil etmek, iktisadî yönden ortaya çıkan karma ekonomi-plânlama ve siyasî yönden ortaya çıkan demokrasi çerçevesi dahilinde bunların yerini tayin etmek gibi görevler düşmektedir.

Geçmiş tecrübelerde beliren istikâmetleri, biri piyasa mekanizması, diğeri devlet müdahalesi olmak üzere iki esas unsurda toplayabileceğimiz kanaatindeyim. Karma ekonominin temellerini teşkil edecek bu iki unsur muvacehesinde önümüzdeki devrelerde özel sektörün yerinin ve öneminin belireceğini ümit ediyorum.

Yukarıda da izah etmeğe çalıştığım gibi, 35-40 yıldır şu veya bu şekilde bizde tatbik edilmeğe çalışılan devletçilik tecrübesinin esas piyasa mekanizmasının bertaraf edilmemesi, devletin ekonomiye müdahalesinde, mümkün olduğu kadar piyasa sistemine uyulması ve iktisadî realitenin gözönünde tutulması olmuştur.

Bugün Sovyet tipi ekonomilerin piyasa kanunlarına avdet etmek yolunda çektikleri büyük güçlükleri gördükçe, 1930 yıllarında ekonomimizin piyasa mekanizmasından uzaklaştırılmış olmamasından bahsetmeye duyuyoruz..

Bu tutum Atatürk'ün devletçilik anlayışında ifadesini şöyle bulmuştur: «Piyasalara kesin ihtiyaç olmadıkça müdahale etmemek ve başıboş bırakmamak».

Piyasa kanunları içinde hareket etmek, basiretli bir tacir gibi davranmak hususları esasında yalnız özel sektörün değil, kamu iktisadî sektörünün de vazife ve mükellefiyetidir.

İktisadî gelişmemizde özel sektörün fonksiyonlarından biri, ekonominin piyasalarla ve iktisadî realitelerle irtibatını muhafaza etmek ve bu hususta, yeni tesis edilen kamu iktisadî sektörüne bir örnek teşkil etmek olmuştur. Bu fonksiyon önümüzdeki devreler için önemini muhafaza etmektedir.

Piyasa mekanizmasının memleket ekonomisi hayrına inkişaf ettirilmesinin, piyasalar ve nakdî mübadele yolu ile bütün memleket ekonomisinin birleştirilmesinin ve iş bölümünün gittikçe geliştirilmesinin esas şartlarından biri; piyasalarda rekabet prensibinin gittikçe hâkim olması, tam rekabet şartlarına gittikçe yaklaşılması ve

bu cereyanın sadece memleket ekonomisi dahilinde değil, beynelmilel ekonomik münasebetlerde kuvvetlenmesidir.

Rekâbetin yerleşmesi; firma ve teşebbüslerin serbestçe piyasalara girip çıkma larını temin ile ve piyasaların, müstahsil veya aracıl arın teşkil ettikleri kartel veya anlaşmaların tesirinden uzak tutulması ile gerçekleşir. Özel sektör teşebbüslerinin fiyatı yüksek tutmak gayesi ile anlaşma yapmaları yanlıştır ve bu tutumlar ergeç özel sektör aleyhine tecelli eder. Bu meyanda, bugün müstahsil fiyatları ile perakende fiyatlar arasında çok büyük marjların mevcudiyetinden şikâyet edildiği bir vakiydir. Bu marjın büyüklüğü ekonomik şartlardan ileri gelebileceği gibi, tacirler arasında monopolist durumların ihdasından da hasıl olabilir. Bu durumların devamı; müdahale taleplerini, hattâ devletleştirme cereyanlarını tevlit edebilir.

Milli ekonomimizin beynelmilel ekonomiden ve beynelmilel fiyatlardan uzak tutulmasının ve dahilde istihsal edilen sınaî ve ziraî mamûller fiyatlarının, dünya fiyatlarına nazaran, uzun müddetler zarfında, çok yüksek tutulmalarının tehlikesine de işaret etmek yerinde olur. Elbette yeni kurulmuş veya kurulacak sanayiler bir müddet için hima yeye muhtaçtırlar. Başlangıçta, bu himayenin yüksek olması ve ancak tedricen azaltılması da normaldir. Ancak, himayenin, ithâl yasakları ve ya tahditleri yolu ile değil, gümrük tarifeleri yolu ile gerçekleştirilmesi şayanı temennidir.

Dahilî ve haricî iktisadî münasebetlerimizde rekâbetin gittikçe artırılması ve iç ile dış piyasaların tekemmül ettirilmesi, karma ekonominin ve bu arada özel sektörün başlıca gayesi olmalıdır. Bu cereyan gelişmez ise karma ekonomiyi işletmek ve özel sektörü ayakta tutmak çok güç olur.

Piyasa mekanizmasının daha iyi işlemesi dolayısıyla meydana çıkan diğer problem, bu sefer, özel sektörü değil de devlet sektörünü ilgilendirir. 30-40 seneden beri devletin bazı önemli ziraî mahsul piyasalarına, taban fiyat tesbiti ve destekleme alımları suretiyle müdahale etmekte olduğunu biliyoruz. Köylü ve çiftçiye emniyetli pazarlar temin etmek, seneden seneye vuku bulmakta olan büyük fiyat temevvüçlerini önlemek, piyasayı Türkiye çapında genişletmek, fiyatının her yerde aynı olmasını sağlayarak tam rekabet şartlarını yerleştirmek için başlanmış olan bu devlet müdahalesi, karma ekonominin temel felsefesine uygundur. Çünkü esas maksat, zayıf ve parçalanmış piyasaları daha iyi işleyen tek bir piyasa haline getirmek ve aşırı fiyat temevvüçlerini önlemektedir.

Ancak, piyasalara müdahalenin zaman zaman suistimal edilmiş olduğu, belki de politik sebeplerle, esas maksadın dışına çıkarak bir züm-

re müstahsilin kazançlarını sunî olarak yükseltmek gayesi için kullanıldığı da görülmüştür. Müdahaleyi maksat dışı kullanmanın ekonomimiz için iki büyük tehlikesi vardır. Bu malların çoğu Türkiye'nin mühim ihraç metalarını teşkil eder, (tütün, pamuk, fındık, zeytinyağı). Dahili fiyatlar, dünya fiyatlarına nazaran çok yüksek tespit edilirse, satış güçlükleri çıkar, ihracat duraklama gösterir ve bu hususlar Türk Lirasının dış kıymeti üzerinde menfi tesir icra eder. Saniyen, fiyatlar çok yüksek tesbit edilirse bir dahili finansman meselesi ortaya çıkar. İç fiyat ile dış fiyat arasındaki farkın kapatılması için Merkez Bankası kaynaklarına başvurulur ve bu da enflasyonist tazyikler doğurur. Kanaatimce, bir zümre müstahsilin kazancını yükseltmek maksadiyle destekleme ahlamları politikasının kullanılması yanlışdır ve aynı zamanda karma ekonominin temeline aykırıdır. Redistribüsyon gayeleri, vergi politikası yolu ile gerçekleşmelidir.

Görülüyor ki, gerek içerde, gerek dış münasebetlerimizde, piyasa mekanizmasını daha müessir ve hâkim kılmak için, devlete ve özel sektör'e vazifeler düşmektedir.

Bu tebliğin başında da işaret ettiğim gibi mesele neticede şu hususa müncer oluyor: Maksadımız, iktisadî gelişmemizi piyasa mekanizmasına uygun olarak yapmak, dahilde rekâbet şartlarını yerleştirmeğe çalışarak müstehlik kitlesinin devamlı olarak rekâbetin faydalarından istifadesini sağlamak ve dış münasebetlerimizde tedricen Batı ve bilhassa Müşterek Pazar ekonomisine entegre olmak mıdır, yoksa otarşi cereyanına kapılarak, kendi kendimize yetebilecek bir sanayî ve ekonomi kurmak, dış piyasalarla bağlarımızı gevşetmek ve içerde, devamlı olarak, bir yüksek fiyat politikası takip etmek midir?

Geçmiş tecrübelerimizde beliren istikâmetlerden biri olan piyasa mekanizması bahsini bırakarak, ikinci unsur olan devlet müdahalesine geliyorum.

Devlet müdahalesi ekonomimizde muhtelif şekillerde vuku bulmuştur. Piyasalara müdahale edilmiştir, devlet iktisadî teşebbüsleri kurularak devlet iktisadî sektörü meydana getirilmiştir, nihayet plânlama teşebbüsleri yapılmıştır. Bu müdahalelerin lehinde ve aleyhinde bütün teorik argümanlar dinlendikten sonra, zannediyorum ki, geriye bakılacak ve müdahalenin fiilî neticeleri nazarı itibara alınacak olursa, müdahalenin iktisadî gelişmemiz için faydalı olduğu ve müdahale olmasaydı, bugün bulunduğumuz noktaya varmamızın mümkün olamayacağı kanaatine geliriz. Öyle ki, özel sektörün bugünkü durumunu dahi, evvelden vuku bulmuş olan devletçilik hareketinin öncülüğüne bağlamak doğru olur.

Bizde devlet müdahalesinin muhtelif şekilleri; doktriner bir mak-

sada, yani büyük ekonomiye hâkim olacak bir devlet iktisadî sektörünün, ihdasına matuf olmamıştır. Devlet iktisadî sektörü bizatihi bir gaye olmaktan ziyade, bir vasıta'dır, iktisadî gelişmenin hızlandırılması ve halkın refahının yükseltilmesi yolunda bir vasıta'dır. Bu vasıtanın yanlış kullanıldığı, nihai gaye unutulmuş, devlet iktisadî sektörünün veya buna dahil bazı ünitelerin, her ne pahasına olursa olsun, kendilerini ayakta tutmak ve nüfuzlarını arttırmak temayüllerine kapıldıkları zamanlar olmuştur. Kanaatimce bu gibi hareketlerin mâna ve şümülünü büyüterek topyekûn devletçiliği ithâm etmek doğru değildir. Bunlar, ana istikâmetten vuku bulan bazı inhirafları teşkil eder ve belki de, bu uzun kuruluş ve deneme çabası içinde, bazı inhirafların vukuu da mukadderdir.

Ana istikâmet, devlet iktisadî teşebbüslerinin piyasa mekanizmasına intibak ederek, normal bir kâr sağlamak gayesi ile hareket etmeleridir. Bu gaye, tam olarak gerçekleşince, özel sektör ile iktisadî devlet sektörü arasında gaye bakımından fark kalmıyacaktır. Birinci beş yıllık plânda, devlet iktisadî sektörünü, gaye ve çalışma şartları itibariyle, özel sektöre yaklaştırmak için bazı gayretler sarfedilmiş ise, bunlar fazla başarılı olmamış ve ufak çapta kalmıştır. İkinci plân devresinde bu gayretlerin büyük ölçüde takviyesi gerekir.

Devletin diğer müdahale şekli olan plânlamanın lüzum ve faydası hakkında tereddüt kalmamış gibidir. Plân da tıpkı devletçilik gibi nihai gaye değil, vasıta'dır. «Bizim de plânımız olsun, plân bizatihi iyi bir şeydir» diye plân yapılmamıştır. Plân, millî kaynakların kullanılması istikâmetlerini gösteren ve fiilî kullanılma şekillerinin zaman zaman hedeflerle mukayesesini mümkün kılan bir kontrol vasıtasıdır. Plân, millî ekonominin muhtelif unsurlarını ve sektörlerini ve bu arada özel sektör ile kamu iktisadî sektörünü bir araya getiren, müşterek bir çerçeve altında toplıyan ve bunları, ister kemmi olsun, ister keyfi olsun, muayyen millî hedeflere doğru yönelten bir vasıta'dır.

Plân, özel sektör aleyhine kamu sektörünün genişletilmesini istilzam eden bir vasıta değildir ve olmamıştır da. Plân hedeflerine, seyyahiyeti kabul eden bir anlayış içinde yaklaşırsa ve Plânlama Teşkilâtı ile özel sektör arasında şimdiye kadar olduğundan daha yakın ve samimi münasebetler kurulursa, plân, özel sektör inkişafını engelleyici değil, aksine teşvik edici mahiyetini büsbütün iktisap edecektir.

Böylece, yakın irtibat halinde olan karma ekonomi ve plânlama çerçevesi içinde, özel sektör ve kamu iktisadî sektörü, sağlam rekâbet esasları dahilinde, birbirleriyle rekâbet edecekler ve ekonominin büyümesi ile refahın yükseltilmesi gayeleri için birbirleriyle yarışacaklardır.

BAKIRKÖY — OSMANİYE — İSTANBUL

Tel: (Santral) — 71 64 33/71 64 34

Tel: (Müdür) — 71 62 50

YAPAĞI YIKAMA TESİSLERİ : Her çeşit yapak, tiftik uygun şartlarla ve ihracaat yapaklarını istenilen randımana göre yıkar.

BOYA TESİSLERİ : Her çeşit yapak, pamuk ve sun'i elyafı, yapak, tops, bobin ve çile halinde. her nevi yünlü ve yarı yünlü kumaşları istenilen renk ve haslıkta boyar.

İPLİK TESİSLERİ :

Kamgarn Tesisinde : Yün, Viskon ve Viskonlu topslar yapar, Her nev'i dokuma, trikotaj iplikleri, ekrü ve boyalı olarak en üstün düzgünlükte bükür. Sipariş üzerine fantazi iplik yapar.

Streichgarn Tesisinde : Her kalitede kadın, erkek kumaşları, şayak ve battaniye için düz, nopeli, fantazi bükümlü iplik yapar.

Sentetik İplik Tesisinde : Her türlü sentetik elyaftan, Dokuma trikotaj ipliklerini, ekrü, boyalı olarak en üstün düzgünlükte bükür.

APRE TESİSLERİ : Her nev'i yünlü kadın ve erkek elbise, palto ve mantoluklarıyla battaniyeleri istenilen düzgünlük ve nefasette apre eder. Her nev'i güve-yemez ameliyesi yapılır. Kumaş karbonize edilir.

DOKUMA : Bilumum yünlü dokuma ve battaniye imâl edilir.

SEVK VE İDARE İLMİNDE KARAR VERME METOD VE TEKNİKLERİ (*)

Yazan: Tuncer İ. ÖREN
(Makine Yüksek Mühendisi
İ B M Sistem Mütahassısı)

Ancak bahsettiğiniz şeyi ölçebilir ve sayılarla ifade edebilirsiniz, o şeyi biliyorsunuz demektir. Fakat ölçemez ve sayılarla ifade edemezseniz, bilginiz çok zayıf ve tatmin etmeyici bir seviyededir.

LORD KELVIN

GİRİŞ

İşletmelerde gerek idarecilik gerek diğer konularda verilen kararların hazırlanması için günümüzde epey matematik metod geliştirilmiştir. Bunların tümüne, karar araştırması (Operations Research) denmektedir. Bu yazıda karar araştırmasındaki bazı önemli tarifler açıklandıktan sonra, kullanılan metodlar hakkında genel bir bilgi verilecektir.

Karar Vermek

Karar vermede kullanılan matematik metodlardan bahsetmeden önce bizzat karar vermenin ne olduğunda mutabakata varmada fayda vardır. Karar vermek mümkün hareket tarzlarından birini seçmek demektir. O halde karar verebilmemiz için en az iki alternatifte sahip olmamız gerekir.

İlerde göreceğimiz gibi bazı işletmecilik problemlerinde mevcut binlerce imkândan bir tanesini ve üstelik en iyisini seçmeye yarayan metodlar vardır.

Mümkün hareket tarzlarından bir tanesini seçebilmek için hiç olmazsa teorik olarak şöyle bir tablo yapabilmeliyiz:

(*) «Sevk ve İdare İlmî Semineri» nde 21.Kasım.1966 tarihinde verilen tebliğdir.

Mümkün Hareket Tarzları	Sonuç
H_1	S_1
H_2	S_2
.	.
.	.
H_i	S_i
.	.
.	.
H_{n-1}	S_{n-1}
H_n	S_n

n tane mümkün hareket tarzımız olsun ve her hareket tarzına tekabül eden bir sonuç mevcut olsun; ayrıca n nin pratik olarak sınırlı bir sayı olduğunu kabul edelim.

Gaye, faaliyetin yapılmasına karar vermek olduğuna göre mümkün hareket tarzlarından birini seçeceğiz demektir. Bunun için önce sonuçların kolonunu analiz eder ve işimize en çok uyan sonucu seçeriz. Bu sonuca varmak için gerekli hal tarzı aynı satırda verilen hareket tarzıdır. Bu şekilde hangi hareket tarzının seçileceği çıkmış olur.

Optimum

Sonuçlardan en iyi olanı seçmemiz sonuç fonksiyonunun optimum değerinin elde edilmesi demektir. Bu değer, duruma göre bir minimum veya bir maximum olabilir.

Örneğin, vereceğimiz kararla kontrol etmek istediğimiz bir maliyet ise, optimum maliyetin bulunması minimum maliyetin bulunması demek olacaktır. Oysa ki vereceğimiz karar ile kontrol etmek istediğimiz satışlardan elde ettiğimiz kâr olsa idi, optimum kârın bulunması, maximum kârın bulunması demek olacaktı.

Karar vermek, optimum S_i ye tekabül eden H_i yi seçmek yani mümkün hareket tarzlarından optimum sonucu vereni seçmek demektir.

Kriter Kavramı

Mümkün sonuçların optimumunu seçmek için sonuçları birbirleriyle mukayese edebilmeliyiz. Bu iş için bir değer ölçüsüne ihtiyacımız vardır. Bu seçme işinde kullandığımız değer ölçüsüne kriter denir.

O halde verdiğimiz karar kabul ettiğimiz kriterin bir fonksiyonu olmaktadır. İşin enteresan tarafı bir kritere göre optimum olan S_i başka bir kritere göre optimum olmayabilir ve optimize edilecek fonksiyon ancak bir tek kritere göre optimize edilebilir.

O halde kararın kalitesi doğrudan doğruya kabul edilen kritere de tabi olmaktadır.

Karar Araştırıcının Vazifesi

Karar araştırıcı bizzat karar veren şahıs değildir. O, karar verenin, vereceği kararı hazırlar. Problemin sahibi objektif (müşahade edilebilir ve ölçülebilir) kriterlere vurularak mümkün hareket tarzlarının en iyisi olarak seçilmiş olan kararı gene de alıp almamakta serbesttir.

Basit durumlar hariç karar vermek hiç de kolay bir şey değildir. Sonuçların mukayeselerinde kullanılacak kriterin seçilmesi ve bu kriter gere göre sonuçların birbirleriyle mukayesesi ekseri bir insanın çok kolay yapabileceği bir şey değildir.

Üstelik idarecinin vazifesi bahis konusu kararı almaktır, o kararı hazırlamak için bir takım hesaplarla vaktini kaybetmek değil. Karar araştırıcı çeşitli metotları tatbik ederek bu seçme işini kolaylaştırmakta, dolayısıyla idarecinin daha verimli çalışmasına yardımcı olmaktadır.

Karar Araştırmasında Takip Edilen Yol

Bir probleme karar araştırması metodları tatbik edilirken aşağıda belirtilen safhalardan geçilir.

Problemin Tarifi

Bir problemin çözümüne gitmeden önce problem gayet sarih olarak tarif edilmelidir. Pratikte çok zaman çözümü için çalışılan problemlerin pek çoğunun doğru vaz edilmediği gözükmemektedir.

Yukarıda verdiğimiz karar verme tarifini biraz daha açarak bir problemde şu kısımların olduğunu söyleyebiliriz:

Optimumu bulunmak istenen bir ve yalnız bir fonksiyon vardır. Bu fonksiyona gaye fonksiyonu denir. Değişkenlerin gaye fonksiyonunu maximum veya minimum kılacak olan değerleri ayrıca bir takım tahdit şartlarını ve bazı gayeleri de gerçeklemelidir.

Gaye ve tahdit şartlarının tümüne matematik tahditler denir. İlerde Linear Programlama anlatılırken bu hususlar bir örnekle açıklanacaktır.

Model Kurulması

Karar araştırmasında etüd edilen sistem mevcut olabilir veya istikbalde tesis edilmek istenebilir. Her iki halde de sistemin belli şartlarda alacağı durumu bizzat sistem üzerinde tecrübe etmek çoğu zaman imkânsızdır, diğer hallerde de pratik değildir. Sistem daha kurulmamış ise bunun üzerinde bir tecrübenin kabil olamayacağı aşıkârdır. Büyük bir satış mağazası mevcut olsa eldeki satış elemanlarının sayısı aynı kalmak şartıyla müşteri sayısı k kere artsa paketleme servislerin-

de bekleyen müşterilerin sayıları nasıl değişir? diye sorulacak soru, bizzat böyle bir tecrübe yapılarak cevaplanamaz. Sistemin bir matematik modelinin verilmesiyle çeşitli hipotezler muvacehesinde sistemde olacak değişiklikler önceden tesbit edilebilir.

Model öyle seçilmelidir ki parametrelerdeki değişiklikler neticesinde modeldeki değişikliklerle, sistemdeki değişiklikler aynı olmalıdır. Ancak bazı basitleştirici kabuller yapılarak üzerinde kolayca çalışılabilecek bir model seçimi de tavsiye edilir.

Çözüm

Sistemin matematik modelinin yapılması karar araştırmasında esastır. Ancak matematik model yapıldıktan sonra idarecinin model üzerinde istediği gibi tecrübeler yapması kabildir. Matematik model üzerinde tecrübe yapmak çok daha kolay olduğundan gaye fonksiyonunun optimumunun parametrelerini hangi değerlerine tekabül ettiğini bulmak veya önemli parametrelerden birine sabit bir değer vererek gaye fonksiyonunun eğrisini çizmek, daha sonra bahsi geçen parametreye başka bir değer vererek ayrı ayrı işlemleri tekrarlamak, böylece gaye fonksiyonunu gösteren bir eğri ailesi çizmek kabildir. Bu ailedeki her eğri bir stratejiyi göstermektedir.

Böylece hakiki sistemde bu parametreyle gösterilen karakteristikde bir değişiklik olduğunda idareci, çok daha önce karar araştırmacısı tarafından hazırlanmış olan bu eğri ailesinden, parametrenin değişmiş değerine tekabül eden eğriyi bulabilir. Eğri tesbit edildiğine göre hangi şartlarda optimum yani maximum veya minimum elde edilmektedir gibi sualler kolayca cevaplanabilir.

Model ve Çözümün Test Edilmesi

Matematik modelin kurulması ve belli şartlarda çözümlerin bulunması kâfi değildir. Bunların test edilmeleri gerekir. Bilhassa mevcut bir sistemin modeli yapılmışsa sistemin bilinen bir davranışına tekabül eden parametreler modele verilerek, sistemle aynı davranışın modelde de tezahürü kontrol edilir. Ancak bu tip testlerden sonradır ki modele, sistemi gösterebilme bakımından itimat edilebilir. İcabında modelde gerekli değişiklikler yapılır.

Çözümün Uygulanması

Karar verecek olan şahıs çözümü aynen kabul etmek zorunda değildir. Fakat vereceği karar için esas ilmi bir şekilde hazırlanmıştır.

Karar âlemleri

Karar araştırmasında çözülen problemler çeşitli karar âlemlerine aittir. Bunlar :

1 — Muayyen yapıli âlem,

- 2 — Probabilistik yapılı âlem,
 3 — Meçhul yapılı âlem,
 4 — Rakip yapılı âlem dir.

Muayyen Yapılı Âlem

Gerek gaye fonksiyonundaki, gerek matematik tahditlerdeki malûmat tek birer değerle tesbit edilmiştir. Malûmat arasında belli bağıntılar vardır. Bunlara göre Lineer Programlama, Lineer olmayan Programlama, Sıralama Problemleri gibi problemleri halletmek kabildir. Bu karar âlemiyle ilgili olarak Lineer Programlama probleminden örnek verilecektir.

Probabilistik Yapılı Âlem

Hâdiseler hakkında bilgimiz tam değilse de istatistik olarak malûmat verilmiştir. Pek çok durumda carî olan bu âlemdir. Belli bir yedek parçaya kaç tane ihtiyaç olduğunun yüzde olarak ihtimali verilebilir. Veyahut bir projede bir hâdisenin süresi kesin bir sayı ile verilmeyip iyimser ve kötümser olarak iki zaman limiti arasında değişebileceğinin ve bilhassa en muhtemel olarak belli bir zaman süresinin verilmesi gibi. Envanter tipi problemlerde, simülasyon ve bekleme hattı teorilerinde ekseri probabilistik yapılı âlem bahiş konusudur.

Meçhul Yapılı Âlem

Verilen kararların neticelerini önceden hesaplamaya yarayan unsurlar meçhuldür. Tabiat karşısındaki insanın durumu bu tipdendir.

Verebileceğimiz her karar bir satırda gösterilsin. Tabiatın alabileceği mümkün her durum da ayrı bir kolonda gösterilsin.

Her i satır ve j sütunun kesiştiği yerdeği değer (a_{ij}) bize K_i kararını verdiğimiz takdirde tabiat da U_j durumunu alması halinde kazancımızın ne olacağını göstermektedir.

Tabiatın istikbaldeki mümkün durumları

Karar	U_1	...	U_1	...	U_n
K_1					
...					
K_1					
...					
K_n					

Tabiatın istikbalde mümkün durumlardan hangisini alacağını bilse idik, kazancımızı maksimum kılacak bir karar vermemiz kabil olurdu. Tabiatın istikbalde nasıl bir durum alacağını bilemediğimiz için kararın nasıl verilebileceği problemi ortaya çıkmaktadır. Bu durumda bazı rasyonel davranış kaidelerinden istifade etmek kabildir Bunlar : Minimaks kaidesi, maksimum kaidesi, laplace kaidesi, enaz pişmanlık kaidesi gibi kaidelerdir.

Minimaks Kaidesi

Bu karar en kötümser bir insanın vereceği karardır. En kötü durumda dahi garanti edilebilecek bir kazanç bahis konusudur. Matematik olarak takip edilen yol şöyledir:

- Her satırın minimumu alınır. Bunlar her kararımıza tekabül eden en az kazancı göstermektedir.
- Elde edilen değerlerin maksimumu seçilir. Bu maksimumun bulunduğu satırdaki karar verilir.

Maksimum Kaidesi

Bu karar iyimser bir insanın verebileceği bir karardır. En iyi şartlarda elde edilebilecek bir kazanç bahis konusudur.

- Her satırın maksimumu alınır.
- Bu maksimumların en büyüğüne tekabül eden satırdaki karar verilir.

Laplace Kaidesi

Bu kaideye göre tabiatın alabileceği durumlar aynı ihtimalle vuku bulabilir diye kabul edilir:

- Her satırın aritmetik ortalaması alınır.
- Bu ortalamaların en büyük olanına tekabül eden satırdaki karar alınır.

En Az Pişmanlık Kaidesi

Bu kaidenin esası şudur :

Tabiatın alacağı durum önceden bilinebilse idi, verdiğimiz karar, vermemiz gereken kararlarla mukayese edilir ve aradaki aleyhimize olan fark pişmanlık olarak tarif edilebilirdi. Kararımız öyle verilmelidir ki mümkün pişmanlıkların en azını duyalım.

Bunun için esas şudur :

- Her kolonun maksimum değeri o kolonda bulunan her değerden çıkarılır. Bu şekilde elde edilen tablodaki sayılar bize her bir kolonun vuku bulması halindeki pişmanlıklarımızı gösterir.
- Her satırın minimumu alınır. Bunlar, her verebileceğimiz karara tekabül eden en büyük pişmanlıkları gösterir.
- Bu minimumların maksimumu seçilir. Pişmanlıkları negatif sa-

yıllarla gösterdiğimizize göre, minimumların maksimumu mutlak değerce en küçük olanıdır. Böylece seçilmiş olan karara tekabül eden pişmanlık, olabilecek pişmanlıkların en küçüğüdür.

Rakip Yapılı Âlem

Şimdiye kadar gördüğümüz üç karar âleminde de verdiğimiz kararlar karşı tarafın tutumunda bir değişiklik yapmıyordu. Basit bir örnek olmak üzere şöyle diyebiliriz: Optimizasyon metotlarını tatbik ederek bir sahada beş tane petrol kuyusu açmak istediğimizi kabul edelim. O sahadaki petrol rezervi bizim bu kararımızla hiç bir şekilde değişmeyecek. Halbuki pazarladığımız bir mamulün satış fiyatını tesbit ettiğimizde bizim bu kararımız rakip firmaların satış fiyatlarını yeniden ayarlamalarına sebep olabilir.

Genel olarak rakip yapılı âlemde verdiğimiz kararlar karşı tarafın istikbalde vereceği kararlara tesir edebilir. Dolayısı ile kararlarımızı verirken bu husus göz önünde tutulur.

Rakip yapılı âlemde rasyonel davranış kaideleri Von Neumann ve Morgenstern'nin kurmuş oldukları oyunlar teorisinde geliştirilmiştir. Oyunlar teorisinde rakip taraf en az bizim taraf kadar zeki kabul edilir ve kararlar ona göre verilir.

Minimaks kaidesini de tatbik etmek kabildir. Bu kaide meçhul yapılı âlemde kötümser bir insanın davranışını göstermekte idi. Halbuki rakip yapılı bir âlemde, karşı tarafı da en az bizim taraf kadar zeki kabul ettiğimiz için gayet mantıklı bir davranış olur.

Karar Araştırmasında Problem Tipleri ve Metotlar

Karar araştırmasında çeşitli metotlar geliştirilmiş olup mevcut matematik modeller pek çok probleme tatbik edilebilir haldedir.

Her biri en aşağı ayrı bir makalede incelenebilecek olan çeşitli metotlardan genel bir bilgi vermek amacı ile bahsedeceğiz.

Geliştirilmiş olan metotlar şunlardır:

- Lineer programlama,
- Dinamik programlama,
- Lineer olmayan programlama
- Bekleme hattı teorisi
- Sıralama (Ordonansman) problemleri
- Graflar teorisi
- Kritik Yörünge metodu (CPM, PERT)
- Tahsis tipi problemler
- Envanter tipi problemler
- Güzergâh problemler
- Oyunlar teorisi

- Deneysel öğrenme metodu ile problem çözme tekniği (Heuristic)
- Simülasyon

Lineer Programlama :

Bu metodu çok basit bir örnekle izah edelim.

M_1 , M_2 gibi iki ayrı makine kullanarak P_1 , P_2 gibi iki ayrı mamül elde etmek istiyoruz.

Istenen: P_1 ve P_2 den kaçar adet imâl edilmelidir?

Bunlara X_1 ve X_2 diyelim.

Buraya kadar söylenenlerle problem tam olarak tarif edilmiş değildir. Kriterimizi de söylememiz gerekir.

Gaye: P_1 in bir tanesinden C_1

P_2 nin bir tanesinden C_2 TL. sı kâr yaptığımızı göre maximum kâr elde etmek için P_1 ve P_2 den kaçar tane imâl etmeliyiz?

Gaye Fonksiyonu: $C_1 X_1 + C_2 X_2$

maksimumu bulunmak istenen fonksiyon budur.

Tahdit Şartları: Çeşitli tahdit şartları mevcuttur:

1) M_1 ve M_2 nin bu işe ayrılabilir zamanları tahditlidir. P_1 in bir tanesi M_1 de 8, M_2 de 20 dakikada işlensin P_2 nin bir tanesi M_1 de 24, M_2 de 10 dakikada işlensin. M_1 in bu işlere ayrılabilir zamanı T_1 , M_2 nin ise T_2 olduğuna göre

$$8X_1 + 24X_2 \leq T_1$$

$$20X_1 + 10X_2 \leq T_2 \text{ olmalıdır.}$$

ayrıca

$$2) X_1 \leq 0$$

$$X_2 \leq 0 \text{ olmalıdır.}$$

Problem: Verilen tahdit şartları altında gaye fonksiyonunu optimum hale getiren X leri bulmaktır.

Lineer Programlamada bu şekilde bir takım tahdit şartları altında bir gaye fonksiyonunu optimize edecek değişkenler aranır.

Değişkenler, gerek gaye fonksiyonunda, gerek tahdit şartlarında lineer bağıntılarla birbirlerine bağlandıkları için bu programlamaya lineer programlama denir.

Lineer Olmayan Programlama

Lineer ve Dinamik programlamayı özel hal olarak kabul eder.

Gaye fonksiyonunda ve tahdit şartlarında değişkenlerin tabii oldukları bağlantılar lineer değildir. Bu yüzden çözümleri daha güçtür.

Lineer olmayan programlamanın başka bir özel hali kuadratik programlamadır ki, burada bağıntılar ikinci derecedendir.

Bekleme Hattı Teorisi

Herhangi bir servis yapılan yere servis için gelenlerin hepsine geldikleri anda servis yapılmaması normaldir. Belli bir kapasitede olan ünite servis yapacaktır ve servis yapmakta olduğu süre esnasında gelenler ise sıralarını bekleyeceklerdir.

Bu teori probabilistik yapılı âlemdeki problemlerle ilgilidir. Zira ekseri gelenlerin sayılarının ihtimâlleri verilebilir. Yoksa kesin olarak belli sürede kaç kişinin servis için müracaat edeceği söylenemez.

Sıralama (Ordonansman) Problemleri

(n) sayıda faaliyetin yapılması bahis konusu olsun. Birinci faaliyet yapılırken (n-1) tanesi bekleyecektir. İkincisi yapılırken (n-2) tanesi bekleyecektir. v.s.

Her bir faaliyetin yapılması için geçen bekleme süresince bir maliyet bahis konusu ise faaliyetleri öyle bir sırada yapmak gerekir ki faaliyetlerin hepsinin ayrı ayrı beklemelerinden dolayı meydana gelen maliyet minimum olsun.

Bu tip sıralama problemlerinin çözümünde geneli olarak Graflar Teorisinden istifade edilir.

İmkânların ayrı ayrı etüd edilip bunların en iyisinin seçilmesi pratik olarak imkânsızdır. Zira imkân sayısı n_i dir. Örneğin, $n = 6$ için $n_i = 720$ dir.

Kritik Yörünge Metodu

CPM — Critical Path Method

PERT — Program Evaluation and Review Technique

(Program Değerlendirme ve Gözden Geçirme Tekniği)

Bu iki metot da proje sevk ve idaresinde kullanılır. Proje için yapılan bir matematik model üzerinde bazı temel tarifler yardımı ile projenin ne zaman bitebileceği veya projede bazı ana safhalara ne zaman gelinebileceği bulunabildiği gibi projeyi hızlandırmak gerektiğinde hangi faaliyetleri hızlandırmanın kâfi geleceğini tesbit etmek de kabil olur.

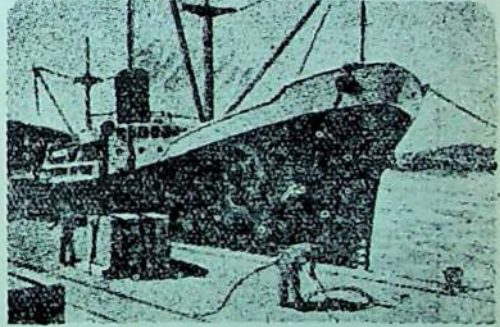
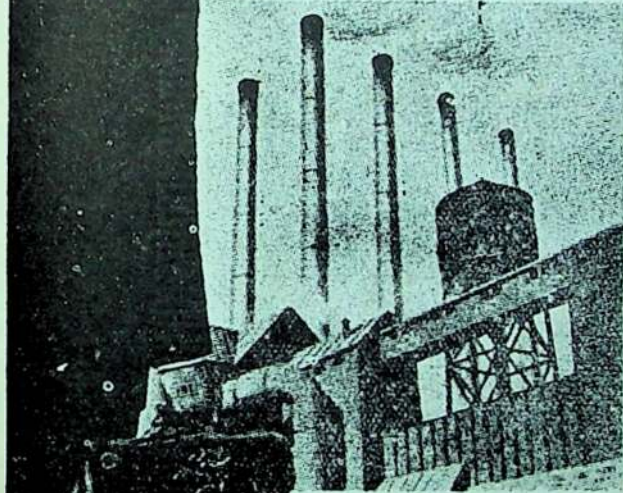
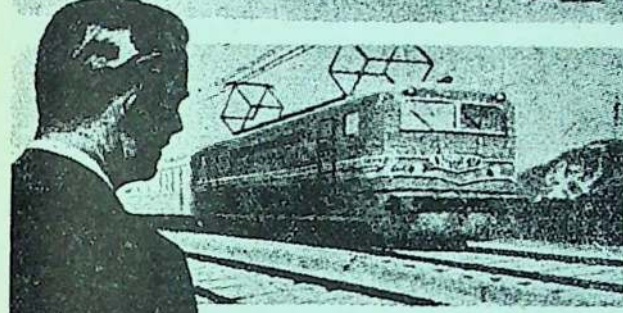
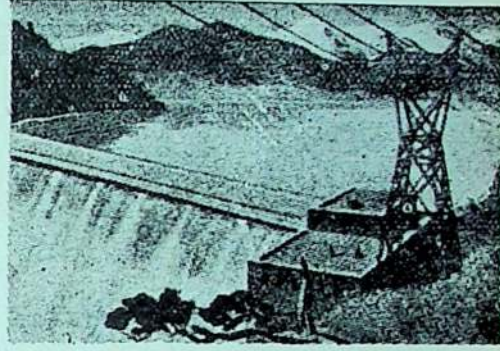
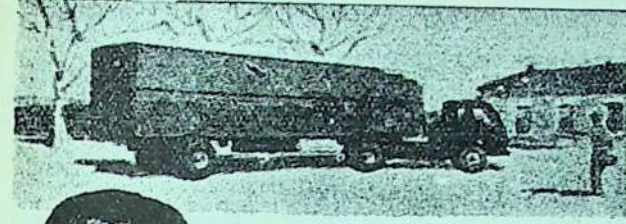
Zaman hesapları deterministik bir şekilde yapılabildiği gibi zamanla ilgili ihtimâllerin hesaplanması da kabildir.

Herhangi bir projeye tatbik edilebilecek olan bu metotların tatbiki ile Polaris füzusunun imalının ilk öngörülen süreden takriben iki yıl daha kısa bir zamanda bitirilebilmiş olduğunu zikretmek metodun kudreti hakkında bir fikir verebilir.

Tahsis Tipi Problemler

Herhangi bir projeyi yaparken el emeği, makine, sermaye, teçhizat gibi bir takım kaynaklar kullanılır. Bu tip problemlerde kaynak-

Mobil

*bütün yağlama problemleriniz için
hizmetinizde*

Her ihtiyaca uygun yağları MOBİL'de bulabilir ve her çeşit yağlama problemlerinizi MOBİL'in mütehassıs elemanları sayesinde halledebilirsiniz.

Bu elemanlar, endüstrinin çeşitli bölümlerinde size hizmet gayesi ile özel surette yetiştirilmişlerdir.

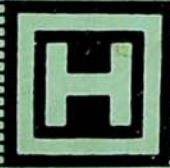
Mütehassıslarımızın sizin için hazırlayacağı yağlama programları iş veriminizi artırır, maliyetinizi düşürür ve kârınızı yükseltir.

Mobil Oil Şirketi ile temas ederek MOBİL'in dünya çapındaki tecrübelerinden istifade edebilirsiniz.

Halk
için

Halka
hizmeti
gaye
edinen
Banka

TÜRKİYE HALK BANKASI

(Basın: 8336-A-794)

HALK
BANKASI

ların en ekonomik olarak kullanılmaları etüd edilir. Karar Araştırmasının çeşitli metotlarını bu tip problemlere tatbik etmek kabildir.

Envanter Tipi Problemler

Gerek ham madde, mamül için bahis konusu olabilen stok problemlerinde ne kadar mikdarın stokda bulundurulması gerektiği, siparişlerin ne zaman ve ne mikdarda yapılması gerektiği etüd edilir. Bu tip problemler gerek muayyen gerek probablistik yapılı alemlerde bahis konusudur. Mamül envanteri rakiplerimizi de ilgilendirdiğinden bu problem ilâve olarak rakip bünyeli âlemlerde de etüd edilebilir.

Güzergâh Tipi Problemler

(n) sayıda şehir verildiğine göre bir şehirden çıkıp her şehre bir kere uğrayıp tekrar ilk çıkılan şehre varma ve bu işi en az mesafe katederek veya en ucuza, veya en süratli bir şekilde yapma diye tarifleyebileceğimiz problem grubudur. Tek tek bütün imkânları almak (n) nin pratikdeki küçük değerleri için dahi imkânsızdır.

Oyunlar Teorisi

Rakip bünyeli âlem kısmında izah edildiği gibi zeki bir rakip olması halinde kararlarımızın hangi esaslara göre verilmesi icap ettiği bu teoride incelenir.

Deneysel Öğrenme Metodu İle Problem Çözme Tekniği (Heuristic)

Bilhassa sayısal hesap makineleri için uygun bir metottur. Makine daha önceki tecrübeleri hafızasında saklar. Herhangi bir karar verilmesi gerektiğinde, makine hafızasındaki eski tecrübelerle ilgili malûmatı tarar ve onların muvahecesinde kararını verir. Üstelik bu yeni kararlar ilgili malûmat da hafızaya saklanmıştır. Dolayısı ile sistem karar verdikçe öğrenmeye devam eder.

Simülasyon

Simülasyon tekniği, idareciye kurulmuş veya kurulacak sistem hakkında bilgi verebilecek tecrübeler yapmasına imkân verir.

Bunun için sistemi tasvir edebilen bir matematik model tesbit edilir. Modelde parametrelere istenen değerler verilerek sistemdeki değişiklikler model üzerinde takip edilir. Matematik model bir elektronik sayısal hesaplayıcıya verilerek tecrübelerin çok kısa zamanda yapılması da kabil olmaktadır.

İdareci çeşitli hipotezleri test ederek en uygun olanına karar verebilir.

AKSIGORTA

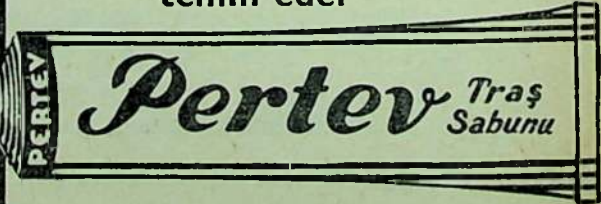
**YANGIN - NAKLIYAT - KAZA
TRAFİK - MAKİNA KIRILMASI ve HAYAT
SİGORTALARINIZ İÇİN
EMRİNİZDEDİR.**

Karaköy meydanı AKSU iş hanı
Telefon Müdüriyet : 493329
Santral : 447535 (5 hat)

Kurucusu AKBANK'ın bütün şubelerine
veya diğer acentalarına müracaatınız
kâfidir.

**BOL ve
YUMUŞATICI
KÖPÜK**
rahat bir traş
temin eder

**En iyi traş
sabunudur**

YENİ BİR FİNANSMAN ARACI : LEASİNG

Yazan: Alp GÜRUS

Takriben 12 sene evvel Birleşik Amerika'da meydana gelen ve genellikle Leasing adı verilen bir finansman aracı bugün diğer memleketlerde de dikkate değer gelişmeler göstermektedir. Şüphesiz, çeşitli nakil vasıtaları, muhasebe ve hesap makineleri gibi malzemenin kiraya verilmesi usulü çok eskidir. Fakat, o zamanlar, kiralama işleri büyük fabrikalara bağlı işletmeler tarafından yapılırdı. 15 yıldan beridir ki, Amerika'da, sınaî işletmeler dışında kurulan meslekî şirketler, leasing denilen orjinal bir kiralama tekniğini geliştirdiler.

Şu rakamlar, leasing'in Amerika'daki gelişme temposunu açıkça ortaya koymaktadır: 10 sene evvel bu faaliyet kolunda çalışan şirketlerin iş hacmi 10 milyon dolara yaklaşıyordu. 1961 de bu rakam takriben 700 milyon dolara balığ olmuştur. Bazı tahminlere göre, 1970 genel yatırım hacminde leasing'in hissesi % 10 u bulacaktır.

Bu neticelerden cesaret bulan «Leasing Kumpanyaları» faaliyetlerini başka ülkelere de yaymaya çalışmışlardır. Bunun için iki yol takip edilmektedir. Birincisi, leasing formülünü kullanmak suretiyle yabancı memleketlere yapılan sınaî malzeme ihracatını finanse etmektir. Diğeri ise, özellikle Avrupa'da, bazı fiyaller tesis etmek veya kurulmakta olan şirketlere iştirak etmektir. Büyük Britanya'da «United States Leasing Co.» nun bir fiyali-olan: La «Mercantile Crédit Co» (1960) ve «Belçika'da, Lease Plân International» in fiyali «Locabel S.A.» birbirini takiben faaliyete geçmişlerdir.

I — LEASİNG'İN TEKNİĞİ :

Leasing'in Mahiyeti :

Genel olarak kabul edildiğine göre, leasing, donatım mallarının orta vâde ile kiralanmasıdır. Bu muamelenin alâlâde kiralamadan farkı, esas itibarile taşınabilir ve kullanma alanı geniş az sayıda maddeye dayanmayıp, ihtiyaç duyulan çeşitli sabit veya taşınabilir mallar veya hut sınaî veya ticarî bir tesisle ilgili oluşudur. Bu nev'i kiralama bir takım özellikler daha taşır, ezcümle :

— Bu işle uğraşan ve mali bir karakter taşıyan şirketler donatım mallarının imâlâtçıları ile bunların tüketicileri arasında bir aracı rolünü oynarlar.

— Kiralanacak eşya, kullanıcı tarafından seçilir ve onun talebi üzerine ve kesin taahhüdüne dayanılarak leasing şirketi tarafından satın alınır ve kendisine kiralanır.

— Leasing şirketi tarafından talep edilecek kira miktarı malzemenin alış bedeli ile birlikte şirketin genel masraflarına yatırılan sermayenin faizini ve ayrıca muayyen bir kâr marjını karşılayacak seviyede olmalıdır.

— Kira müddeti, kiralanın eşyanın amortisman süresi kadar uzun bir devreyi içine alır, yani ekseri malzeme için 3 ilâ 5 sene ve büyük cihazlar için 10 ilâ 15 yıla kadar uzar.

— Malzeme doğrudan doğruya kiracıya tevdi edildiğinden şirket bakım, tamir, sigorta gibi hususlarla meşgul olmaz.

Leasing bu karakteristik özellikleri ile «ranting» adı verilen diğer bir kiralama formülünden ayırtdedir.

Ranting mahiyeti itibarile «Leasing» ten oldukça farklı olan bir «kiralama-servis» muamelesidir. Burada kiralama mevzuu çok belirli makine ve malzemelere taallük eder; Sarnıç, vagonlar, elektronik makineler, bayındırlık malzemesi, kamyonlar gibi. Bunlar, genellikle amortismanı uzun bir devreyi kapsayan ve kısa bir kiralamaya konu teşkil eden yatırım mallarıdır.

Leasing muamelesi, finansman bakımından, malın ilk kiracıya tevdi ile tamamlanmış olur. Aynı malın yeniden kiralanabilmesi halleri bu özelliği değıştirmez. Ranting'de ise, aynı malzeme değışik müşterilere ve birçok kereler kiralanabilir. Ranting şirketleri çeşitli müşterilerin muhtemel taleplerini karşılayabilmek için geniş makine ve malzeme parkı tesis etmek zorunda kalırlar.

Bu şirketler, kiralanın malzemenin bakımı, sigortası, vergileri gibi vecibelerini üzerlerine alırlar ve özellikle bakım işlerinden büyük kazançlar sağlarlar.

Ranting sadece makine ve malzeme değıl, fakat antrepo, tamir ve işçi atölye binaları olarak çok önemli sabit kıymet yatırımlarına ihtiyaç gösterir. Bu sebeple, bazı şirketler, faaliyetlerini genişletmek için kendi makine parklarını başkalarına ait makine ve cihazlarla takviye etmek lüzumunu duymuşlardır.

Leasing'in Hukuku Durumu :

Leasing, hukukî bakımdan taksitli satışa veya kiralama-satış muamelesine benzetilmektedir. Bilindiğı gibi, taksitli satışta satılan malın mülkiyeti alıcıya geçmekle beraber mal bedeli belirli taksitlerle tahsil edilmektedir. Buna karşılık, kiralama-satış muamelesinde, başlangıçta,

satıcı, kiraya veren, alıcı ise kiracı durumundadır. Ancak mal bedelinin tamamının ödenmesinden sonradır ki, kiralama, satış halini alır. Leasing de ise kira müddetinin sonunda, kiracı, satınalma hakkını kullandığı takdirde, yapılan muamele bir kiralama-satış muamelesine çok yaklaşıp. Bununla beraber Leasing mukavelesinde satış vâadi tali bir unsurdur, halbuki, kiralama satış ve kredili satış muameleleri esas itibarile nihai satışa dayanır.

Leasing muamelesi, kiralayan şirket bakımından, herşeyden evvel bir finansman muamelesidir. Şirket bakım, tamir gibi teknik hususlarla meşgul olmaz. Keza hukukî problemler de ikinci plânda gelir. Kiralanan eşya şirketin mülkiyetinde ise de, elinde değildir ve bunun geri alınabilmesi başlıca endişe konusunu teşkil eder. Kiracının ödeme gücünü kaybetmesi halinde mülkiyeti gösteren senetler başlıca teminatı teşkil eder.

Kiracı bakımından ise, leasing, eşyanın satın alınması ve bunun yaratacağı finansman problemleri ile meşgul olunmaksızın, işletmenin çalıştırılmasına imkân veren teknik bir muameledir.

Leasing muamelesi genellikle birbirini takip eden iki devreden teşekkül eder. Birinci devrede, dört beş sene süreli bir kiralama mukavelesi yer alır. Bu, birçok halde, kiralanan eşyanın kanunî amortisman müddetine uygun olur. Bu süre sonunda kiracı şu üç halden birini seçmek zorunluğundadır.

— Daha düşük bir kira bedeli ile mukavelenin yenilenmesini istemek,

— Evvelden tesbit edilecek bir bedelle malzemeye talip olmak,

— Malzemeyi leasing şirketine iade etmek.

Bir kaide olarak, mukavelenin imzası sırasında bir teminat akçesi yatırılır. Bu durum kiracıdan herhangi bir meblâğ talep edilmeyeceğine dair leasing lehine ileri sürülen delillerin kıymetinden oldukça kaybettiğini göstermektedir.

Kiralanan Malzemenin Mahiyeti :

Prencip itibarile herhangi bir malzeme leasing'e konu teşkil edebilir. Meselâ, bir şirket, müşterilerine kurulmuş bir fabrika, bir silo, bir buzhane ile birlikte sınaî ve ticarî bir işletmenin ihtiyac duvabileceği her çeşit makine ve malzemeyi kiralyabileceğini ilân etmiştir.

Leasing'in yatırım malzemesi üretiminde normalizasyonu teşvik ettiği söylenmiştir. Gerçekten leasing şirketlerinden büyük çoğunluğu ihtisaslaşmış olmadıkları için standart mallar üzerinde çalışırlar. Bununla beraber, bu şirketler, çok kere, müşterinin arzusu üzerine imâl ettirdikleri belirli cins eşyanın kiralınması ile de meşgul olurlar. «Tüketiciler» için bir avantaj teşkil eden bu durum, Leasing'de ileri dere-

cede bir normalizasyona gidilemeyişinin sebebini de ortaya koymaktadır.

Son zamanlarda, teçhizat yanında, taşınamayan mallar da leasing'e konu olmaya başlamıştır. Meselâ, müstakbel bir kiracının ihtiyacına göre inşa edilmiş bir fabrikanın kiraya verilmesi gibi. Burada kiralama süresi oldukça uzundur. Kiracı, bu sürenin sonunda veya ortasında tesbit edilen şartlara uymak suretile mal sahibi olabilir.

Leasing Muamelesinde Risk :

Kiralar, kiracının arzusuna uyularak eşit veya azalan miktarlarda tesbit edilir. Kiraların tesbitinde işletmenin mevsimlik finansman durumu da nazarı dikkate alınabilir. Leasing'in uygulanmasındaki bu esneklik, bu formülün banka kredisine nazaran, belli başlı üstünlüklerinden birini teşkil eder. Bunun yanında, banka kredisi ile leasing arasında risk durumu bakımından da fark vardır. Banka kredisinde risk, alacağın vâdesinde tahsil edilemeyişinden ileri gelir. Leasing muamelesinin riski ise, müşterinin kira borcuna taâllük eder. Kiraya veren, kira bedelini tahsil edemediği takdirde, esasen mülkiyetine sahip olduğu malzemeyi derhal geri alır. Bununla birlikte, geri alınan malzemenin en kısa zamanda yeniden kiraya verilmesi veya satılması her zaman mümkün olmayabilir. Bu takdirde malzemeye bağlanan sermayenin bir müddet âtil kalması tehlikesi ortaya çıkar ki, leasing'te bu riskin de göz önünde bulundurulması gerekir. Böyle bir riskin varlığı, yukarıda da temas olunduğu gibi, leasing şirketlerini daha ziyade standart ve sürümü kolay mallar üzerinde çalışmaya sevk etmektedir.

II — LEASİNG'İN ORTAYA ÇIKARDIĞI SORUNLAR :

Leasing'in Ekonomik Rolü:

Leasing satın alınması genellikle büyük sermayeye ihtiyaç gösteren yatırım mallarının, kira karşılığında, işletme emrine verilmesini sağlar. Kira sözleşmesi sonunda kiracı malzemeyi satın almak isterse bu muamele bir borç verme niteliğini kazanır. Orta vâdeli bir kredi nasıl kârdan ayrılan fonlarla kendi kendini öderse «Self Liquidating», kiralanmış bir malzeme de satın alındığı takdirde satış hasılatı ile kendini finanse eder.

Leasing'in daha başka faydaları da vardır. Gerçekten, bir malzemenin «ekonomik hayatını», «fizik» varlığından, ve kullanımını da mülkiyetinden ayırd ettiğinden yatırım mallarının işletme aktifinde muhafazasını, kendilerinden en rantabl bir şekilde istifade edildiği süreye indirir. Bu bakımdan leasing, teknik ilerlemelerin etkisiyle ekonomik değerini kısa zamanda kaybeden sabit kıymetlerin sür'atle amorti edilmesini temin eder.

Leasing, makine ve tesislerin sür'atle değerini kaybetmesi sorunu na bir çözüm yolu getirebilir. Birleşik Amerika'da birçok sözleşmeler

kiracıya, piyasaya yeni ve daha rantabl makineler çıktığı takdirde eski makinelerin bunlarla değiştirilmesi selâhiyetini tanımaktadır. Kıymetten düşmeye karşı bu garanti, leasing'in bu memlekette kazandığı başarının başta gelen sebeplerinden birini teşkil eder.

Fransa'da ise leasing muameleleri henüz bu derecede ilerlemiş değildir. Gerçekten, böyle bir politika, leasing şirketlerinin, ekonomik değerini kaybetmiş malzemenin geri alınması hususunda imalâtçılarla bir anlaşma yapmalarını gerektirir. Üretimin tekel altında olduğu veya muayyen ellerde toplandığı sektörlerde bu nisbeten kolay ise de, üretici sayısının çok olduğu ve özellikle yeni ve daha modern makineleri satanla imâl edenin başka başka kimseler olduğu hallerde çok nazık bir nitelik kazanır.

Leasing'in Finansal Yönü :

Yukarda da belirttiğimiz gibi, leasing bir işletmenin ihtiyaç duyduğu istihsal vasıtalarını, kira karşılığında temin etmesine imkân veren bir usuldür. Bu sayede işletme öz sermaye veya uzun vâdeli kredi temin etmek zorunluluğundan kurtulmuş olmaktadır. Hatta bazı iddialara göre, bu muamele, vergi yönünden, makine ve teçhizatın satın alınmasına nazaran daha da avantajlıdır. Ancak bu avantaj, birbirine sıkı bir şekilde bağlı olan leasing'in maliyeti ve rantabilitesi problemleri ile yakından ilgilidir.

Bilindiği gibi, geleneksel işletme idaresinde, firma, bilânçosunun aktifinde görünen sabit tesislerinin malikidir. Bu kıymetlerin finansman kaynakları ise öz sermaye veyahut orta veya uzun vâdeli borçlardır. Bazı hallerde, işletmede kullanılan sabit kıymetler, ortakların şahıslarına da ait olabilir. Leasing'de ise, firma, makine ve teçhizatın maliki değil, fakat kiracısıdır. Kira bedelleri ise; tıpkı amortisman gibi maliyet masrafları içinde yer aldığından vergiye tabi kârdan düşülebi- lecektir. Şu halde, leasing'in avantajlı olabilmesi için, kira masraflarının, kanunî amortisman miktarlarının üzerinde olması gerekir. Bu takdirde vergi matrahı daha düşük olacağından firma daha az vergi verecektir.

Ancak bu konuda tatbikatın da göz önünde bulundurulması gerekir. Gerçekten, leasing şirketleri yaptıkları mukavelelerde asgarî kira süresinin, kira konusu olan malzemenin kanunî amortisman süresinin altına inmesini arzu etmezler; her ne kadar, tesbit edilen aylık veya üç aylık kira bedelleri bu devrelerin amortisman miktarlarına eşit olmaya- bilirse de mukavele sonunda ödenen kiralara toplamı bu amortisman tutarlarından aşağı düşmez.

Çeşitli şirketlerden alınan rakamlardan anlaşılmaktadır ki, leasing'in brüt faiz nisbeti ortalama % 12 ilâ % 14 dur. Bu nisbetler orta vâdeli banka kredisi faizinin üstündedir. Bunun sebebi de açıktır. Leasing

şirketleri, esas itibarile, öz sermayeye dayanarak çalışırlar. Öz sermayesi yeterli olmayanlar da oldukça yüksek faizlerle temin ettikleri orta vâdeli kredi kaynaklarından yararlanırlar.

Gerçekte, Leasing'in maliyetinin sıhhatli bir şekilde hesaplanabilmesi oldukça zordur. Birleşik Amerika'da: «Öz sermaye ile veya borçlanarak satın almak mı, yoksa kiralamak mı daha elverişlidir? problemi bir çok etüdlere konu teşkil etmiştir. Geniş ölçüde yapılan anketlere dayanılarak, her çeşit borçlanma ve kredi maliyetlerinin çeşitli rasyoları yapılmıştır.

Fransa'da ise leasingin, normal faizlerle kredi temininde güçlük çeken firmalar ve çok kârlı işler için uygun bir finansman şekli olduğu, söylenebilir.

Leasing'in firmanın kredi kapasitesi üzerindeki etkileri :

Bilindiği gibi, banka kredilerinden istifade edilerek yapılan sabit yatırımlar, bilânçolarda, sabit kıymetler ve orta veya uzun vâdeli borçların karşılıklı olarak çoğalmasına yol açar. Bu durum, bazı hallerde, mali bünyede zayıflatıcı etkiler meydana getirebilir. Leasing, mahiyeti itibarile, bu mahzuru önler ve daha dengeli bir bilânço tanzimine imkân verir.

Bununla beraber, realite bu kadar basit değildir. Herşeyden evvel, gayri menkul varlığın alacaklılar nezdinde bir fayda mı, yoksa bir mahzur mu teşkil ettiği hususu münakaşalıdır. Sabit kıymetlerinin tamamını veya büyük bir kısmını leasing yolu ile temin etmiş olan bir firma, borçlanmak lüzumunu hissettiği zaman alacaklılarına karşı maddî bir karşılık göstermek imkânından mahrum kalabilir.

Yukarda, leasing'in daha hafif bir bilânço takdimine imkân verdiğine isaret etmiştik. Ancak bu görüş aslında, bankaların leasing muamelesini nazarı dikkate almadıkları ve kredi açarken müşterinin bilânçosunu kısaca gözden geçirerek birkaç rasyo ile iktifa ettikleri, farazîvesine dayanmaktadır. Fakat leasing muameleleri çoğaldıkça, bankaların da müşterilerinin, açıklanmış olsun, olmasın, her türlü taahhütlerini öğrenmeye çalışacakları muhakkaktır. Zira bu gibi muameleler bankalar için bir takım riskler doğurabilir; meselâ, mali bünyesi mevcut rakamlara göre sıhhatli gözüken bir firma, leasing şirketine olan kira borcunu ödeyemediği için, kiraladığı tesisi iade ederek, faaliyetine son vermek zorunluluğunda kalabilir.

Öte yandan, esas itibarile bir işin özelliklerinin iyice bilinmemesinden ileri gelen bu risk, leasing ile uğraşan şirketleri de yakından ilgilendirir. Bunlar da, muhtemel müşterilerinin başka şirketlerle muameleleri olup olmadığını, şayet varsa, meblâğını öğrenmek zorundadırlar.

*Diğer bütün Sigorta
neveleri ile birlikte...*

MAKİNA SİGORTASI

- Büyük işletme kazaları
- Dikketsizlik, ihmâl
- Kötüniyet, Sebataj
- Konstrüksiyon hataları
- Materyal hataları
- Fiziki infilaklar
- Kazalarda su nok.
- Santirüj kuvvet
- Kırsadevre
- Fırtına
- Don

**ŞEKER SİGORTA
ANONİM ŞİRKETİ**

1868

ASIRLIK TECRÜBE
ARADIĞINIZ EMNİYET
BOL İKRAMİYE
SOSYAL HİZMET

EMNİYET SANDIĞI

PIYASA HAREKETLERİ

Hazırlayan: Yıldırım KILKIŞ

A — SINAİ MAMÜLLER

1. Dokuma Sanayii Mamülleri :

a) Yünlü Dokuma:

Havaların bu yıl normalin üstünde bir şekilde iyi gitmesi bu piyasada fiyat hareketlerine imkân vermemişse de, yün ipliği fiyatlarında görülen 5 TL. lık yükselme, safi yün mamüllerin fiyatlarını etkileyerek cüz'î bir artış husule getirmiştir.

Bununla beraber yün ipliklerine karıştırılan sentetik elyafın nispeti % 5-10 dan, %20-30'a çıkarıldığından talep çekimsiz kalmış ve fiyatlar, Ekim sonu itibarile şöyle olmuştur: Serj vigure TL. 60, muline TL. 67,50, karışık çeşitler ise 35-38 TL.

Yukarıda açıklanan duruma rağmen, fiyatların biraz artması beklenmektedir.

b) Pamuklu Dokuma :

Geçen dönemde açıklandığı gibi, pamuk ihracatı dolayısıyla beklenen fiyat artışları devam etmektedir. Poplin ve döşemelik cinslerde fiyat artışı 20 kuruş olmuştur.

Bu piyasada fiyatların az da olsa artmaya devam etmesi beklenmektedir.

2. Züccaciye ve Pencere Camı :

a) Züccaciye :

Piyasa hareketlidir. Satışlar sebepile stoklarda azalma görülmektedir .Bu durum dolayısıyla fiyatların bir miktar artması beklenmektedir.

b) Pencere Camı :

Geçen devrede mevcut olan darlık 5, 6 ve 7 mm. lik camlarda devam etmektedir. Arnova camları (buzlu cam) fiyatları 35 TL. ndan, 36 TL. na yükselmiştir. Ticaret Bakanlığından talep edilen ek kontenjan hâlen gerçekleşmediği için fiyatların yükselmesi beklenmektedir.

Çayırova cam fabrikasının satışları ihtiyacı karşılamaya çalışmaktadır. Pen-

cere camı satışları Eylül ayında 11 milyon TL. civarında olmuştur. Dura camı ise TL. 180.000 değerindedir.

B — İNŞAAT MALZEMESİ :

1. Yuvarlak Demir :

Kasım ayında müşahade edilen durgunluk devam etmektedir. İzmir metalürji fabrikasının başlayan imalâtı dolayısıyla arz miktarının artmaya başlaması fiyatların daha da gerilemesine sebep olabilir.

Bununla beraber kütük tahsisleri, Karabük tarafından % 30 nispetinde daraltıldığından beklenen fiyat gerilemesi gerçekleşmemiştir. Ayrıca Macaristan'dan ithal edilmesi kararlaştırılan 1,5 milyon dolarlık kütük tahsisi bu devrede gümrüklere gelecektir. Ekim ayı ortalama fiyatları Eylül fiyatlarından farklı olmamıştır.

2. Profil Demir :

İktisadî Devlet Teşekküllerinin bu devredeki mübayaaları piyasanın biraz hareketlenmesine sebep olmuştur. Bu sebeple 6,5, 8 ve 10 luk U demiri mevcutları azalmış ve fiyatlar yerli haddehanelerin imalâtı dolayısıyla artmamıştır.

Bu piyasada fiyatların istikrarlı devam etmesi beklenmektedir .

3. Çimento :

Çimento fabrikalarında arka arkaya husule gelen teknik arızalar sebeble mal temininde varılan istikrar bozulmuş ve fiyatlar sun'î hareketlere sahne olarak 12.50 - 13,- TL. na yükselmiştir.

Romanya'dan ithalâtın gerçekleşmesi bu artışa mani olmuşsa da mal temini hususunda şikâyetler görülmektedir.

Ancak arızaların giderilmesi ve resmî sektör ihtiyacının Romanya'dan yapılan ithalât dolayısıyla karşılanması, fiyatların normale avdet etmesine sebep olacaktır.

Beyaz çimento piyasasındaki yüksek fiyatlar, Balıkesir fabrikasının artan üretimi dolayısıyla normale dönmüştür. 60 TL. dan 50 TL. na ve 38 TL. na gerileyen fiyatların bu seviyede kalması beklenmektedir.

4. Kereste :

Bu piyasa normal seyrine devam etmektedir. Piyasada yeteri kadar mal mevcut olup, fiyatlar geçen devrenin aynı olarak şabit kalmıştır.

Mevsim dolayısıyla talebin gerilemesi beklendiğinden ve kereste arzının yeterli olduğu anlaşıldığından, fiyatlarda bir hareket olmayacaktır.

5. Karo Fayans :

Karo fayans piyasası artık hızını kaybetmiştir. Sümerbank mamülû malların iyi kalitesi ile Çanakkale Seramik fabrikasının yaptığı fiyat indirimi, fiyatların genel olarak 5-10 kuruş gerilemesine sebep olmuştur.

Ekim 1966 sonu itibarile fabrika fiyatları şöyledir: (Krş.)

	Çanakkale	Sümerbank	Gorbon
Ekstra	97	97	95
Standrad	94	92	92
Üçüncü	80	80	80

Bu piyasada istikrarın devam etmesi normaldir.

C. GIDA MADDELERİ :

1. Bakliyat ve Pirinç :

Ekim ayından beri hareketlenen bakliyat piyasası hâlen en canlı safhasına girmiş bulunmaktadır. Piyasaya arz yeterli olmakla beraber, fiyatlar beklenildiği gibi bazı kalemlerde yükselmiştir. Fasulye cinslerindeki artış 20-25 kuruş, mercimekte ise 10-20 kuruş arasında olmuştur. Nohut fiyatları ise 10 kuruş düşmüştür.

Ekim sonu itibarile fiyatlar şöyledir :

Dermason fasulye	240 — 255	kuruş
Horoz fasulye	210 — 225	»
Nohut	190 — 225	»
Kırmızı mercimek	210 — 230	»
Yeşil mercimek	210 — 270	»

Pirinç fiyatları ise, bu yılın rekor sayılacak kadar yüksek üretimi karşısında, talebin artmasından müteessir olmamıştır. Bersani pirinçler 280 kuruşa, viyolin cinsi 320 kuruşa, karolin cinsi 340 kuruşa, maratelli cinsi ise 250 kuruşa kadar muamele görmüştür.

Bakliyat fiyatlarının biraz daha artması beklenmektedir. Pirinçte ise, ihraç imkânları açılmazsa, fiyatların gerileyeceği ifade edilmektedir.

2. Zeytinyağ ve Diğer Nebatî Yağlar :

Yüksek üretim miktarı dolayisile nebatî yağlar piyasasında fiyatların istikrarı devam etmektedir.

Zeytinyağ stokları erimiş olduğundan, piyasa hareketi oldukça yavaşlamış fakat bu durumun fiyatlara tesiri görülmemiştir. Ekstra ekstra tenekeli yağların kilosu 750-770 kuruştan, birinci kupe yağlar ise 680-700 kuruştan muamele görmüştür.

Pek yakında yeni mahsulden elde edilen yağların piyasaya arzı beklendiğinden, yılbaşına kadar fiyatlarda önemli bir artış olmayacağı anlaşılmaktadır.

3. Beyaz Peynir :

Üretim bölgelerinden mal sevkini devam etmesi ve talebin mevsim dolayisile yavaşlaması, fiyatlarda 5-10 TL. kadar bir gerilemeye sebep olmuştur. Tam yağlı peynir tenekesi 115-125 TL., yağlı 90-100 TL., yavan cinslerde ise 45-60 TL. sından satış yapılmıştır. Fiyatlarda müşahade edilen bu gerilemenin artık duracağı ve kış mevsiminde istikrar arzedeceği ümit edilmektedir.

D — ALTIN FİYATLARI :

1966 Ekim ayında ve Kasım ayının ilk yarısında altın fiyatlarının seyri şöyledir: (T.L.)

	Cumhuriyet	Reşat	İngiliz
3.10.1966	95,25	165	119
10.10.1966	94,50	164	119
17.10.1966	95,10	165	120
24.10.1966	95,60	164,50	120
31.10.1966	95,70	165	120
7.11.1966	97,50	165	121
14.11.1966	97,70	168	121

E — TOPTAN EŞYA FİYATLARI :

1958 = 100 itibarile, İstanbul toptan eşya fiyatları indeksi, 1966 Ekim ayında 151,2 olmuştur. 1966 Eylül ayı indeksi 149,6 geçen yılın Ekim ayı indeksi ise 141,1 idi.

F — DIŞ TİCARET :

1966 Eylül ayına ait ihracat ve ithalât rakamları şöyledir:

1. İhracat :

1966 Ocak - Eylül ihracat toplamı 2.729.764.000 TL. dir. Bu rakam 1965 yılının aynı devresine nazaran 93.602.000 TL. fazlalık göstermektedir. İhracat kalemlerindeki artış, tohumlar (Fasıl 12), incir ve krom cevherinde olmuştur. 1966 Eylül ayındaki ihracatımız 1965 in aynı ayına nazaran Hollanda, Belçika-Lüksemburg, İsrail, Fransa, İsviçre ve İtalya'ya artma; Batı Almanya, Rusya, İngiltere, A.B.D. Çekoslovakya, Avusturya ve Lübnan'a azalma göstermiştir.

2 İthalât :

1966 Ocak - Eylül ithalât toplamı 4.850.307.000 TL. dir. 1965'in aynı devresine nazaran 981.520.000 TL. fazlalık görülmektedir.

1966 Eylül ayındaki ithalâta geçen yılın aynı ayına nazaran artış, makineler, ilaç ve boya, nakil vasıtaları, buğday, pamuk, soya ve don yağları kalemlerinde olmuş; mensucat ve iplikler ile demir ve çelik kalemlerinde ise azalmıştır.

Batı Almanya, A.B.D., Çekoslovakya, Fransa, Hollanda, İngiltere, İsviçre, İtal - ya ve Rusya'dan ithalâtımız artmış, buna mukabil Avusturya, Hollanda, İsrail, ve Suudî Arabistan'dan azalma olmuştur.

H a b e r l e r

Türkiyede İktisadî Plânlama Semineri

İktisadî Araştırmalar Tesisi'nin düzenlediği «Türkiyede İktisadî Plânlama Semineri», 19-24/Kasım/1966 tarihleri arasında İstanbulda Büyük Tarabya Otelinde yapılmıştır. Seminere Yerli ve yabancı ilim adamları, uzmanlar, özel ve resmi sektör yöneticilerinden 109 kişi katılmıştır.

Seminer 19/Kasım/1966 cumartesi günü sabahı saat 10 da Başbakan adına Başbakanlık Müsteşarı Munis Faik Ozansoy tarafından açılmış; çalışmalarına ise öğleden sonra ve sonraki günlerde Büyük Tarabya Otelinde devam edilmiştir.

Seminerde verilen tebliğler ile tebliğ sahipleri aşağıda gösterilmiştir.

<u>Tarih</u>	<u>Tebliğ Konusu</u>	<u>Tebliğ Veren</u>
19/11/1966	İktisadî Kalkınmanın Genel Mes'eleleri (I)	Prof. Dr. L. J. Zimmerman (Hollanda Sosyal Araştırmalar Enstitüsü Direktörü)
19/11/1966	Merkezî Plânlamaya Karşı İktisadî Plânlama	Prof. Dr. Duquesne de la Vinelle (Louvain Üniversitesi İktisat Profesörü)
20/11/1966	Kalkınma Plânlarında Sosyal Yön ve Hedeflerin Anlamı	Prof. Dr. Behrendt (Berlin Serbest Üniversitesi Sosyoloji Profesörü)
20/11/1966	Sosyal ve Ekonomik Enfrasütrük - tür ve Kalkınma Hızı	Prof. Dr. James Land (Yale Üniversitesi İktisat Profesörü)
20/11/1966	Gelişme Halindeki Bir Memlekette Yatırım Öncelikleri	Öztlü Akgüç (Devlet Yatırım Bankası Müş.)
21/11/1966	İktisadî Kalkınmanın Genel Mes'eleleri (II)	Prof. Dr. Morris Singer (Connecticut Üniversitesi İktisat Profesörü)

22/11/1966	Milli Kalkınmada Dış Tesirler	Dr. M. Hermann Burgard (Avrupa Ekonomik Topluluğu İktisadî ve Malî İşler Dairesi)
22/11/1966	Birinci Beş Yıllık Kalkınma Plânının Değerlendirilmesi	Nejat Ölçen (Devlet Plânlama Teşkilâtı Tet- kik ve Tahlil Şubesi Müdürü)
22/11/1966	Plânlama Metodunun Seçimi	Dr. H. Pentzlin (Die Welt Gazetesi Yazı İşleri Müdürü)
23/11/1966	Özel Sektörün İkinci Beş Yıllık Kalkınma Plânındaki Yeri ve Önemi	Prof. Dr. Osman Okyar (Atatürk Üniversitesi Rektörü)
23/11/1966	Plânlanmanın Millî (Karma) Ekonomideki Rolü	Prof. Dr. Sabri Ülgener (İstanbul Üniversitesi İktisat Fa- kültesi Profesörü)
24/11/1966	Kalkınma Plânında Sosyal ve Eko- nomik Hedeflerin Bağdaştırılması (Özellikle Türk Plânlamasında)	Doçent Dr. Vural Savaş (İktisadî Kalkınma Tesisi Genel Müdürü)
24/11/1966	Seminerin Özeti ve Ulaştığı Sonuçlar	Prof. Dr. Z. Y. Hershlag (Tel-Aviv Üniversitesi İktisat Ta- rihi ve Kalkınma Kürsüsü Pro- fesörü)

Konuşmalar aynı anda İngilizceye veya Türkçeye çevrilmiştir.

Seminer Plânlama mes'elelerine ışık tutmuş, Yurdumuz kalkınma-
sında toplu ve insicamlı görüşlerin ortaya konmasına vesile teşkil et-
miştir.

Gerek konunun seçilişi ve gerekse başarılı organizasyondan yana
İktisadî Araştırmalar Tesisi'ni kutlamak gerekir.

BANKA

Sevk ve İdare İlmî Semineri Toplandı

Türk Sevk ve İdare Derneği'nin İ.B.M. Uzmanları ile işbirliği yapı-
arak tertiplediği «Sevk ve İdare İlmî Semineri» 21-23/Kasım/1966 tarih-
leri arasında İstanbul'da Hilton'da olmuştur. Seminere çeşitli müesseseler
temsil eden 29 kişi katılmıştır.

İştirâkçiler, Semineri, organizasyon ve işlenen konular itibariyle
başarılı bulmuşlardır. Özellikle Sevk ve İdarede dış ülkelerde uygulan-
makta olan modern metodların tetkiki, bu sahada ne derece gerilerde
bulduğumuzu ortaya koymuştur.

Elektronik makinelerin işletme yönetiminde sağladığı kolaylıklar ve inkişâf (Bu inkişâfa belki devrim demek daha doğru olur) dikkat çekicidir.

Seminere sunulan tebliğler ile tebliğ sahipleri şunlardır:

<u>Tarih</u>	<u>Tebliğ Konusu</u>	<u>Tebliğ Veren</u>
21/11/1966	Sevk ve İdare İlminde Karar Verme Metod ve Teknikleri	Tuncer İ. Ören
21/11/1966	Envanter Sevk ve İdaresi Programı ve Kontrol Teknikleri	Miray Tekelioğlu
22/11/1966	Pert (Program Değerlendirme ve Gözden Geçirme Teknikleri)	Tunçer İ. Ören
22/11/1966	Bekleme Hattı Teorisi	Tunçer İ. Ören
22/11/1966	Lineer Programlama	Tunçer İ. Ören
23/11/1966	Elektronik Bilgi İşlem Sistemleri	Yılmaz Akyol
23/11/1966	Simülasyon	Tunçer İ. Ören

YAZAR ADLARINA GÖRE FİHRİST

- AĞANCOĞLU Ali Şakir Bankacılığımızın Gelişmesi ve Personel Politikası (Sayı: 5, Sayfa: 28)
İngiliz Lirasının Durumu (Sayı: 9, Sayfa: 9)
Vietnam Savaşı ve Amerikanın İktisadi Durumu (Sayı: 10, Sayfa: 9)
- AYDEMİR Orhan Akreditif Hakkında Pratik Bilgiler (Sayı: 11, Sayfa: 36)
- A. AYSAN Dr. Mustafa İktisadi Devlet Teşekküllerinin Yeniden Düzenlenmesi (Sayı: 3, Sayfa: 15)
- BAŞER Hayri Sigortacılığımızda Günün Konusu (Sayı: 5, Sayfa: 39)
7397 Numaralı Murakabe Kanunu Üzerine Çalışmalar (Sayı: 7, Sayfa: 39)
İkinci Beş Yıllık Plânda Sigortacılığımızın Yeri (Sayı: 8, Sayfa: 33)
Memleketimizde Sigortacılık Alanında Uluslar Arası İlk Konferans (Sayı: 10, Sayfa: 37)
Muhasebede Mekanizasyon (Sayı: 4, Sayfa: 4)
İşletmelerde Tesirli Mâli İdare Seminerinin Vardığı Sonuçlar (Sayı: 7, Sayfa: 37)
- BURSAL Doç. Dr. Nasuhi Bir Açık Oturumun Düşündürdükleri (Sayı: 5, Sayfa: 20)
- DURAKBAŞA Necdet Özel Teşebbüs ve Milletler Arası Kalkınma (Sayı: 2, Sayfa: 27)
- GÜRUS Alp Alman Bankaları ve Para Politikası (Sayı: 2, Sayfa: 42)
- ERTAY A. Menteş Tahvil İhracı Yolu İle Finansman (Sayı: 3, Sayfa: 31)
Vergi Mes'elemiz: Kimler Vergi Kaçırıyor? (Sayı: 11, Sayfa: 29)
- GORDON Lincoln'den Yeni Bir Finansman Aracı: LEASING (Sayı: 12, Sayfa: 51)
- (Çev.: Mustafa Aysan)
- GUENSER Gilbert'den İşletmelerde Tesirli Mâli İdare Semineri. Prof. Carlson ve Prof. Nelson'un Tebliğlerinden Özetler (Sayı: 6, Sayfa: 36) (Sayı: 7, Sayfa: 37)
- (Çev: Alp Gürus)
- GÜLEN Nejat
- GÜRUS Alp
- GÖNENLİ Dr. Atilla

- HATİBOĞLU Prof. Dr. Zeyyat 1964 Yılında Bankalarda Mevduat (Sayı: 1, Sayfa: 4)
1964 de Bankaların Kazanç Durumu (Sayı: 2, Sayfa: 19)
Banka İkramiyeleri ile İlgili Açık Oturuma Dair Notlar (Sayı: 3, Sayfa: 4)
Kalkınma Plânı 1966 Programında Para, Kredi Ve Bankacılık (Sayı: 5, Sayfa: 4)
Türkiyede Cari Faiz Hadleri (Sayı: 7, Sayfa: 4)
1965 Yılında Bankalar (Sayı: 10, Sayfa: 4)
1965 de Bankaların Kazanç Durumu (Sayı: 11, Sayfa: 4)
Sermaye Piyasaları ve Türkiye Ekonomisi Bakımından Önemi (Sayı: 12, Sayfa: 6)
- HATİBOĞLU Prof. Dr. Zeyyat Turizm Bankası ve Turizm İşletmeleri Kurumu Kanun Tasarısı Hakkında (Sayı: 9, Sayfa: 4)
DURAKBAŞA Necdet
- HİÇŞAŞMAZ Mazhar Teşebbüslerin Analizinde Pratik Bir Usul (Sayı: 4, Sayfa: 31)
- JOURNAL of The Insititute of Bankers'den Elektronik Makinelerin Geleceği (Sayı: 6, Sayfa: 29)
(Çev: Necdet Durakbaşa)
- KAYALIOĞLU Bahattin Kredinin Uzun Vadeli Kaynakları (Sayı: 7, Sayfa: 23)
- KAZGAN Doç. Dr. Haydar Dünya Bankacılığında Kollektif Münasebetler (Sayı: 1, Sayfa: 18)
Türk Bankacılığında Fonların Elde Edilmesi ve Kullanılması Yolunda Bir Yorum (Sayı: 2, Sayfa: 22)
Yakın ve Orta Doğu Çalışma Enstitüsünde 7-11 Şubat 1966 Tarihleri Arasında Yapılan Emek ve Sermaye Münasebetleri Semineri (Sayı: 3, Sayfa: 37)
Banka İkramiyeleri Tartışmasının Hatırlatmaları (Sayı: 9, Sayfa: 27)
- KEYMAN Hikmet Bankalarda Maliyet ve Randıman Hesapları ile İşletme Tahlilleri (Sayı: 1-4, Sayfa: 8) (Sayı: 6, Sayfa: 17)
Bankacılıkta Emniyet ve Risk Unsuru (Sayı: 8, Sayfa: 4) (Sayı: 9, Sayfa: 14)

- KEYDER Beysan Otofinansman, Otofinansmanla İlgili Müesseseler ve Bunları Sınırlayıcı Tatbikat (Sayı: 4, Sayfa: 22)
- KILKIŞ Yıldırım Piyasa Hareketleri (Sayı: 4 - 5 - 6 - 7 - 8 - 9 - 10 - 11 - 12) (Sayfa: 42 - 41 - 43 - 38 - 42 - 58)
- LA REVUE DE LA BANQUE'den (Çev: Alp Gürus) Gelişmenin Finansmanı (Sayı: 1, Sayfa: 22)
Müşterek Pazar Memleketlerinde Sınai Yatırımların Finansmanı «Delacour Raporu» (Sayı: 8, Sayfa: 25)
Bir Gelişme İmkânı «Transformasyon» (Sayı: 11, Sayfa: 20)
- NEYZİ H. Dr. Nezh Reklâmcılıkta Araştırma Kontrol (Sayı: 3, Sayfa: 27)
Sevk ve İdare Eğitimi (Sayı: 10, Sayfa: 20)
Eğitim Konferansı (Sayı: 10, Sayfa: 40)
- NEYZİ Ali Sigortacılığın Memleket Ekonomisindeki Yeri ve Denetimi (Sayı: 1, Sayfa: 31)
- OKYAR Prof. Dr. Osman İkinci Beş Yıllık Kalkınma Plânında Özel Sektörün Yeri ve Önemi (Sayı: 12, Sayfa: 19)
- ONUR Vedat Bankaların İskonto Muameleleri (Sayı: 11, Sayfa: 8)
- ÖREN İ. Tuncer Sevk ve İdare İlminde Karar Verme Metod ve Teknikleri (Sayı: 12, Sayfa: 40)
- ÖZBİL Av. Dünder Ticari İşlerde Faiz ve Temerrüt Faizi (Sayı: 8, Sayfa: 17)
Banka Kredilerinde İpotek Tesisi (Sayı: 10, Sayfa: 14)
- THE BANKER'den (Çev: Güner Ocaklılar) Ticaret Bankaları İçin Yeni Sahalar (Sayı: 9, Sayfa: 32)
- TOSUN Prof. Dr. Kemâl Plân, Kalkınma ve Demokrasi (Sayı: 3, Sayfa: 8)
- TURNAOĞLU İshak Menkul Kıymet Sahiplerine Bankalarca Yapılan Hizmetler (Sayı: 11, Sayfa: 39)
- URKON Semih Bankacılıkta Sigortanın Önemli Hizmetleri (Sayı: 2, Sayfa: 39)
- ÜNAY Vecdi Kredinin Orta Vadeli Kaynakları (Sayı: 6, Sayfa: 4)

YAZICI Bedi	Türkiyede Hayat Sigortaları ve Tam Hayat (Sayı: 11, Sayfa: 13)
YAZICI Doç. Dr. Mehmet	İşletmelerde Hesap İşlerinin Belgeleme ve Yönetime Araç Olma Özelliği (Sayı: 1, Sayfa: 26)

KONULARA GÖRE FİHRİST

Bankacılık Sistemi

İşletmelerde Tesirli Mâli İdare Seminerinin Vardığı Sonuçlar (Sayı: 7, Sayfa: 37)	DURAKBAŞA Necdet GÜRUS Alp
Alman Bankaları ve Para Politikası (Sayı: 2, Sayfa: 42)	GUENSER Gilbert'ten (Çev: Alp Gürus)
İşletmelerde Tesirli Mâli İdare Semineri Prof. Carlson ve Prof. Nelson'un Tebliğlerinden Ö- zetler (Sayı: 6, Sayfa: 36 — Sayı: 7, Sayfa: 37)	GÖNENLİ Dr. Atilla
1964 de Bankaların Kazanç Durumu (Sayı: 2, Sayfa: 19)	HATİBOĞLU Prof. Dr. Zeyyat
Kalkınma Plânı 1966 Programında Para, Kre- di ve Bankacılık (Sayı: 5, Sayfa: 4)	
Türkiyede Carî Faiz Hadleri (Sayı: 7, Sayfa: 4)	
1965 Yılında Bankalar (Sayı: 10, Sayfa: 4)	
1965 de Bankaların Kazanç Durumu (Sayı: 11, Sayfa: 4)	
Türk Bankacılığında Fonların Elde Edilmesi ve Kullanılması Yolunda Bir Yorum. (Sayı: 2, Sayfa: 22)	KAZGAN Doç. Dr Haydar
Ticaret Bankaları İçin Yeni Sahalar (Sayı: 9, Sayfa: 32)	THE BANKER'den (Çev: Güner Ocaklılar)
Kalkınma Plânı 1966 Yılı Programında Para ve Kredi Politikası (Sayı: 5, Sayfa: 7)	BANKA Dergisi

Bankacılık Hukuku

Ticari İşlerde Faiz ve Temerrüt Faizi (Sayı: 8, Sayfa: 17)	ÖZBİL Av. Dünder
Banka Kredilerinde İpotek Tesisi (Sayı: 10, Sayfa: 14)	

Beşerî Münasebetler - Personel

Bankacılığımızın Gelişmesi ve Personel Poli- tikası (Sayı: 5, Sayfa: 28)	AĞANOĞLU Ali Şakir
---	--------------------

Dünya Bankacılığında Kollektif Münasebetler
(Sayı: 1, Sayfa: 18)
Yakın ve Orta Doğu Çalışma Enstitüsünde 7-11
Şubat 1966 Tarihleri Arasında Yapılan Emek
ve Sermaye Münasebetleri Semineri (Sayı: 3,
Sayfa: 37)
Eğitim Konferansı (Sayı: 10, Sayfa: 40)

KAZGAN Doç. Dr. Haydar

NEYZİ Dr. Nezih H.

Diğer Konular

Reklâmcılıkta Araştırma Kontrol (Sayı: 3,
Sayfa: 27)
Haberler (Sayı: 6, 8, 9, 10, 12, Sayfa: 46, 52, 46,
51, 62)
Sevgili Okuyucularımız (Sayı: 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7,
8, 9, 10, 11, 12, Sayfa: 3)
Yazarların Biyografileri (Alp Gürus) (Sayı: 1,
Sayfa: 46)
Yazarların Biyografileri (Dr. Mustafa A. Ay-
san) (Sayı: 2, Sayfa: 46)
Yazarların Biyografileri (Nejat Gülen) (Sayı:
3, Sayfa: 46)
Yazarların Biyografileri (Yıldırım Kılış)
(Sayı: 4, Sayfa: 46)
Yazarların Biyografileri (Hikmet Keyman)
(Sayı: 8, Sayfa: 49)
Okuyucu Soruları (Sayı: 1, 2, 3, 4, 5, 8, 9, 10, 7,
Sayfa: 47, 47, 47, 47, 47, 51, 44, 49)

NEYZİ H. Dr. Nezih

BANKA Dergisi

İktisat

İngiliz Lirasının Durumu (Sayı: 9, Sayfa: 9)
Vietnam Savaşı ve Amerikanın İktisadi Duru-
mu (Sayı 10, Sayfa: 9)
Özel Teşebbüs ve Milletler Arası Kalkınma
(Sayı: 2, Sayfa: 27)

AĞANOĞLU Ali Şakir

GORDON Lincoln'den
(Çev: Dr. Mustafa A. Ay-
san)

Piyasa Hareketleri (Sayı: 4,5 Sayfa: 42) (Sa-
yı: 6, 7, Sayfa: 41) (Sayı: 8, Sayfa: 43) (Sayı:
9, Sayfa: 38) (Sayı: 10-11, Sayfa: 42) (Sayı: 12,
Sayfa: 58)

KILKIŞ Yıldırım

İkinci Beş Yıllık Kalkınma Plânında Özel Sektörün Yeri ve Önemi (Sayı: 12, Sayfa: 19)
Plân, Kalkınma ve Demokrasi (Sayı: 3, Sayfa: 8)

OKYAR Prof. Dr. Osman

TOSUN Prof. Dr. Kemâl

Kredi

Akreditif Hakkında Pratik Bilgiler (Sayı: 11, Sayfa: 36)

AYDEMİR Orhan

Bankacılıkta Emniyet ve Risk Unsuru (Sayı: 8, Sayfa: — Sayı: 9, Sayfa: 14)

KEYMAN Hikmet

Bankaların İskonto Muameleleri (Sayı: 11, Sayfa: 8)

ONUR Vedat

Mevduat - Banka Hizmetleri

Bir Açık Oturumun Düşündürdükleri (Sayı: 5, Sayfa: 20)

ERTAY A. Menteş

1964 Yılında Bankalarda Mevduat (Sayı: 1, Sayfa: 4)

HATİBOĞLU Prof. Dr. Zeyyat

Banka İkramiyeleri ile İlgili Açık Oturuma Dair Notlar (Sayı: 3, Sayfa: 4)

Banka İkramiyeleri Tartışmasının Hatırlatmaları (Sayı: 9, Sayfa: 27)

KAZGAN Doç. Dr. Haydar

Menkul Kıymet Sahiplerine Bankalarca Yapılan Hizmetler (Sayı: 11, Sayfa: 39)

TURNAOĞLU İshak

Muhasebe - Maliye

Vergi Meş'elemiz: Kimler Vergi Kaçırıyor? (Sayı: 11, Sayfa: 29)

GÜLEN Nejat

Teşebbüslerin Analizinde Pratik Bir Usul (Sayı: 4, Sayfa: 31)

HİÇŞAŞMAZ Mazhar

Bankalarda Maliyet ve Randıman Hesapları ile İşletme Tahlilleri (Sayı: 1-4, Sayfa: 8) (Sayı: 6, Sayfa: 17)

KEYMAN Hikmet

Otofinansman; Otofinansmanla İlgili Müesseseler ve Bunları Sınırlayıcı Tatbikat (Sayı: 4, Sayfa: 22)

KEYDER Beysan

İşletmelerde Hesap İşlerinin Belgeleme ve Yönetime Araç Olma Özelliği (Sayı: 1, Sayfa: 26)

YAZICI Doç. Dr. Mehmet

Sevk ve İdare - Makineleşme

İktisadî Devlet Teşekküllerinin Yeniden Düzenlenmesi (Sayı: 3, Sayfa: 15)

Muhasebede Mekanizasyon (Sayı: 4, Sayfa: 4)

Elektronik Makinelerin Geleceği (Sayı: 6, Sayfa: 29)

Sevk ve İdare Eğitimi (Sayı: 10, Sayfa: 27)

Sevk ve İdare İlminde Karar Verme Metod ve Teknikleri (Sayı: 12, Sayfa: 40)

Sigortacılık

Sigortacılığımızda Günün Konusu (Sayı: 5, Sayfa: 39)

7397 Numaralı Murakabe Kanunu Üzerine Çalışmalar (Sayı: 7, Sayfa: 39)

İkinci Beş Yıllık Plânda Sigortacılığımızın Yeri (Sayı: 8, Sayfa: 33)

Memleketimizde Sigortacılık Alanında Uluslararası İlk Konferans (Sayı: 10, Sayfa: 37)

Sigortacılığın Memleket Ekonomisindeki Yeri ve Denetimi (Sayı: 1, Sayfa: 31)

Bankacılıkta Sigortanın Önemli Hizmetleri (Sayı: 2, Sayfa: 39)

Türkiyede Hayat Sigortaları ve Tam - Hayat (Sayı: 11, Sayfa: 13)

Yatırım ve Kalkınma Bankacılığı

Tahvil İhracı Yolu ile Finansman (Sayı: 3, Sayfa: 31)

Yeni Bir Finansman Aracı: LEASING (Sayı: 12, Sayfa: 51)

Turizm Bankası ve Turizm İşletmeleri Kurumu Kanun Tasarısı Hakkında (Sayı: 9, Sayfa: 4)

Sermaye Piyasaları ve Türkiye Ekonomisi Bakımından Önemi (Sayı: 12, Sayfa: 6)

AYSAN Dr. Mustafa A.

BURSAL Doç. Dr. Nasuhi
JURNAL of The Insititute
Of Bankers'den
(Çev: Necdet Durakbaşa)

NEYZİ Dr. Nezih H.

ÖREN İ. Tuncer

BAŞER Hayri

NEYZİ Ali

URKON Semih

YAZICI Bedi

GÜLEN Nejat

GÜRUS Alp

HATİBOĞLU Prof. Dr.
Zeyyat

DURAKBAŞA Necdet

HATİBOĞLU Prof. Dr.
Zeyyat

Kredinin Uzun Vadeli Kaynakları (Sayı: 7, Sayfa: 23)

Gelişmenin Finansmanı (Sayı: 1, Sayfa: 22)
Müşterek Pazar Memleketlerinde Sınai Yatırımların Finansmanı: «Delacour Raporu» (Sayı: 8, Sayfa: 25)

Bir Gelişme İmkânı: «Transformasyon» (Sayı: 11, Sayfa: 20)

Kredinin Orta Vadeli Kaynakları (Sayı: 6, Sayfa: 4)

KAYALIOĞLU Bahattin

LA REVUE DE LA BANQUE'den

(Çev: Alp Gürus)

ÜNAY Vecdi